

T.C
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MELANKOLİK MİZAÇ ÖZELLİĞİ GÖSTEREN YARATICI KİŞİLERDE
İNTİHAR OLASILIĞININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAVANA BAYOVA
(Y1412.270037)

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. GÜL ÇÖRÜŞ

Haziran 2017

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Psikoloji Ara Bilim Dalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı Y1412.270037 numaralı öğrencisi **Ravana BAYOVA**'nın "**MELANKOLİK MİZAC ÖZELLİĞİ GÖSTEREN YARATICI KİŞİLERDE İNTİHAR OLASILIĞININ İNCELENMESİ**" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 05.05.2017 tarih ve 2017/09 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *aybılıfı* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *Kabul* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 01/06/2017

1) Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gül ÇÖRÜŞ

2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Kadriye Esin CANTEZ

3) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mahmut ARSLAN

[Handwritten signatures of the jury members]

Not: Öğrencinin Tez savunmasında Başarılı olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

ÖNSÖZ:

Bu tez çalışması süreci içinde bana içtenlikle yardımcı olan değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Gül Çörüş'e;

Tez konusunu seçtiğim günden benden manevi desteğini esirgemeyen, bana yol gösteren değerli hocam ve aynı zamanda değerli arkadaşım Yrd. Doç. Dr. İrada Hüseynova'ya;

Hayatım boyunca benden her türlü desteklerini esirgemeyen, her zaman bana destek olan sevgili annem ve babama teşekkürlerimi sunarım

Haziran 2017

Ravana BAYOVA

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ:	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
ÇİZELGE LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
1.GİRİŞ	1
1.1. Mizaç İle İlgili Kavramların Gözden Geçirilmesi.....	5
1.1.1. Mizacın tarihçesi ve sınıflandırılması.....	5
1.1.2. Mizaç ve kişilik gelişmesinde mizacın rolü.....	10
1.1.3. Melankolik mizaç türünün psikolojik süreçler üzerinde etkileri	14
1.2. İntihar ve Önemi.....	18
1.2.1. İntiharın tanımı ve tarihçesi	18
1.2.1.1. İntiharın tanımı	18
1.2.1.2. İntiharın tarihçesi	20
1.2.2. İntiharın sınıflandırılması	21
1.2.3.1. Psikodinamik kuram	24
1.2.3.2. Kaçış kuramı	27
1.2.3.3. Umutsuzluk kuramı	27
1.2.3.4. Shneidman kuramı	28
1.3.Yaratıcı Kişilerde İntiharın Var Oluş Nedenleri	29
1.3.1. Yaratıcılık ve mizaç arasındaki etkileşim.....	29
1.3.2. Yaratıcı kişilerde intihar meseleleri	32
1.3.3. Yaratıcı kişilerde intiharın oluşmasında melankolinin rolü.....	34
2. GEREÇ VE YÖNTEM	36
2.1. Araştırmanın Yöntemi	36
2.1.1. Araştırmanın konusu.....	36
2.1.2. Araştırmanın gerekçesi ve önemi	36
2.1.3. Sayıtlılar ve sınırlılıklar	36
2.1.4. Araştırmanın amacı.....	37
2.1.5. Varsayımlar.....	37
2.1.6. Denekler, alan, veri kaynakları, yer, süre ve destek	37
2.1.7. Kullanılan araçlar.....	37
2.1.7.1. Demografik Bilgi Formu	37
2.1.7.2. Eysenck Kişilik Ölçeği (EPQ).....	38

2.1.7.3. İntihar Olasılığı Ölçeği (İ.O.Ö).....	38
2.1.8. Veri analizi ve analiz yorumlanması	40
3. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR	41
3.1. Demografik Bilgi Formuna İlişkin Bulgular	41
3.2 Eysenck Kişilik Envanterine İlişkin Bulgular	43
3.3. İntihar Olasılığı Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	44
4.TARTIŞMA ve SONUÇ	48
4.1 Öneriler.....	54
KAYNAKLAR	55
EKLER.....	60
ÖZGEÇMİŞ.....	69

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri.
APA	: American Psychological Association (Amerikan Psikoloji Derneği).
Çev	: Çeviren.
DBF	: Demografik Bilgi Formu.
DSM	: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayısal El Kitabı)
EPQ	: Eysenck Personality Questionnaire (Eysenck Kişilik Ölçeği).
İ.O.Ö	: İntihar Olasılığı Ölçeği.
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi).
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü).

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1: Yaş dağılımı	41
Çizelge 3.2: Cinsiyet Dağılımı	41
Çizelge 3.3: Eğitim Durumu Dağılımı	41
Çizelge 3.4: Mesleğe Göre Dağılım	42
Çizelge 3.5: Sanat Dalına İlişkin Dağılım	42
Çizelge 3.6: Medeni Duruma Göre Dağılım	42
Çizelge 3.7: Mizaç Türüne İlişkin Dağılım Tablosu	43
Çizelge 3.8: Melankolik Mizaç Özellikleri Gösteren Kişilerin Cinsiyet Dağılımı ..	43
Çizelge 3.9: Melankolik Mizaca Uygun Kişilerin Medeni Durum Dağılımı.....	44
Çizelge 3.10: Melankolik Mizaç Özellikleri Gösteren Kişilerin Uğraştıkları Sanat Dalına İlişkin Dağılım Tablosu	44
Çizelge 3.11: İntihar Olasılığı Ölçeğine Ait Betimsel İstatistikler.....	44
Çizelge 3.12: İntihar Olasılığı Ölçeği Alt Ölçeklerine Ait İstatistikler	45
Çizelge 3.13: Cinsiyete Göre İntihar Olasılığı Ölçeği Değerler Tablosu	46
Çizelge 3.14: Medeni Duruma Göre İntihar Olasılığı Ölçeği Puan Tablosu.....	46
Çizelge 3.15: Sanat Dalına Göre İntihar Olasılığı Ölçeği Değerleri Tablosu	46
Çizelge 3.16: İntihar Olasılığı Ölçeği Puan Değerleri Bölgesi	47

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1:	Mizaç Türleri.....	9
Şekil 1.2:	Psikolojik Süreçlerin Bilişsel İncelenmesi.....	15

MELANKOLİK MİZAÇ ÖZELLİĞİ GÖSTEREN YARATICI KİŞİLERDE İNTİHAR OLASILIĞININ İNCELENMESİ

ÖZET

İntihar olayı dünyanın her yerinde insan hayatının en ciddi sorunlarından biridir. Tarih boyunca her meslekten milyonlarca insan kendi hayatına son vermiştir. Bu kişiler arasında edebiyata, sanata yatkın yaratıcı kişiler de vardır.

Tezin amacı yaratıcı kişilerde melankolik mizaç özellikleri ile intihara teşebbüs arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasıdır.

Araştırma, Türkiye'nin İstanbul ilinde yaşayan yazar, ressam, müzisyen ve tiyatro oyuncularının melankolik mizaç özellikleri ile intihar olasılığının karşılaştırılması için yapılmış ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır.

Analizler için Eysenck (1975) tarafından geliştirilen Kişilik Envanteri (EPQ) ve Gill ve Cull (1988) tarafından geliştirilen İntihar Olasılığı Ölçeği (İ.O.Ö) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda melankoli ile intihar olasılığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Mizaç, İntihar, Yaratıcılık, İntihar Olasılığı*

AN INVESTIGATION INTO SUICIDE POSSIBILITY IN CREATIVE PEOPLE WHO HAVE INDICATIVE CHARACTERISTICS OF THE MELANCHOLIC TEMPERAMENT

ABSTRACT

Suicide is one of the most serious problems of human life in all over the world. Millions of people throughout history have suffered from problems that have lead to them committing suicide. Among those people there have been many famous individuals in literature and the creative arts. This thesis is intended to reveal the correlation between melancholic temperament aspects and the attempted suicide amongst people in the creative arts. This research is based on the temperament characteristics of writers, painters, musicians and actors in the creative arts that have lived in the past and present in Istanbul, Turkey, and the relational international studies that help gain understanding of what may cause people to possibly consider taking their own lives. The Personality Questionnaire (EPQ) developed by Eysenck and the Suicide Possibility Scale (SPS) which was developed by Gill and Cull were used for analyzes. As a result of the research, a significant relationship was found between melancholic temperament characteristics and possible causes of what leads to individuals committing suicide.

Keywords: *Temperament, Suicide, Creativity, Suicide Possibility*

1.GİRİŞ

İntihar sıklıkla, kişinin istemli bir biçimde kendisinin hayatına son verme davranışı olarak tanımlanmaktadır ve kişinin kendisine yöneltilmiş bir saldırganlıktır. Kişinin hayatını altüst eden çaresizlik hissinin sonucu olarak ortaya çıkan intihar eyleminde bulunan birey ölmek niyetinde olabileceği gibi, bu davranışında acısını, kaybolan umudunu ve çaresizliğini dile getirmek amacını da gütmüş olabilir. Bu açıdan intihar hem de kişinin yardım isteği olarak değerlendirilebilmektedir.

İntihar ve intihar girişimleri tüm dünyada sıklıkla görülen ölüm ve morbidite nedenleri arasındadır (Atay ve Gündoğar, 2002).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 1974 yılında, intihar davranışını “kişinin amacının bilincinde ve değişik derecelerde ölümcül maksatlı olarak kendine zarar vermesi” olarak tanımlamaktadır. Son dönemlerde Dünya Sağlık Örgütü intiharı, intihar girişimi ve intihar eylemi olarak iki grupta ele almaktadır. İntihar girişimi de kişinin kendisine zarar vermek, yok etmek amacıyla gerçekleştirdiği intihara dönük, hatta ölümcül olmayan tüm istemli girişimleri de içermektedir. Dünya Sağlık Örgütü 2016 raporuna göre, Dünya genelinde 2000 yılı itibariyle her yıl 815000 kişi intihar ederek hayatına son vermektedir. Bu da, dünyada her kırk saniyede bir kişinin intihar etmekte olduğunu göstermektedir. İntihar girişimleri ise yukarıda gösterilen orandan 10-20 kat daha çöktür.

Genel olarak bakıldığında yalnız bireyler intihar için en büyük risk grubunu oluşturmaktadır. Şu anda her yıl ortalama 1 milyona yakın kişi intihar ederek yaşamına son vermektedir ve 2020 senesinde intihar sonucu ölenlerin sayısının 1,5 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Kompleks bir davranış biçimi olması sebebiyle intihar biyolojik, psikolojik ve sosyal faktörlerin göz önünde bulundurulduğu bir yaklaşımı gerektirmektedir. Yani, farklı yöntemlerle gerçekleştirilen intiharın tek bir sebebi yoktur. Yürütülen araştırmalar sonucu, intihar davranışının karmaşık bir süreç olduğu ve hiçbir zaman tek bir risk faktörü ile açıklanamayacağı belirtilmiştir. İntihar Dünyada tüm ölüm nedenleri arasında on üçüncü, 15-45 yaş grubundaki en sık dördüncü ölüm sebebidir (DSÖ,

2000). Amerikan Psikoloji Derneği (APA)'ne göre ise 15-24 yaş arası gençlerde intihar, kaza ve cinayetlerden sonra üçüncü ölüm sebebidir.

Araştırmaların belirttiği risk faktörleri arasında medeni durum, yaş daha önce intihara teşebbüsde bulunması, depresyon, umutsuzluk, yalnızlık, madde bağımlılığı, psikotik haller, kişilik bozuklukları ve toplumun içinde bulunduğu koşullar olan sanayileşme, kentleşme, ailenin parçalanması, ekonomik, kültürel, siyasal yapı ve s. gibi pek çok değişkenle ilgili olduğu bildirilmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından 2016 yılının haziran ayında Türkiye'nin en güncel intihar istatistikleri yayınlanmıştır. Bu bulgulara göre Türkiye'de 2015 yılı intihar istatistikleri aşağıdaki gibidir:

- Sonucu ölüm olan intihar sayısı revize edilen 2014 yılında 3169 iken 2015 yılında bir önceki seneye göre %1.3 artmıştır ve bu sayı 3211 kişidir.
- İntihar ederek hayatına son verenlerin %27.3'ü kadın, %72.7'si erkektir.
- 2015 senesinde kaba intihar hızı değişmeyerek yüz binde 4.11 olarak gerçekleşmiş ve aynı senede Türkiye'de her yüz bin kişiden dört kişi intihar ederek yaşamını sonlandırmıştır.
- 2015 yılında kaba intihar hızının en yüksek olduğu iller sırasıyla Kars, Ardahan ve Karaman en düşük olduğu iller ise Çankırı, Rize ve Kilis'tir.
- İntihar eden kişiler cinsiyete göre incelendiği zaman kadınlarda en yüksek oran %18 ile 15-19 yaş grubunda, erkeklerde ise bu sayı %12.8 ile 20-24 yaş grubunda olduğu belirtilmiştir. İntihar eden kadınların %46'sı, erkeklerin ise %33.3'ü 30 yaşını doldurmamıştır.
- İntihar eden bireylerin medeni durumları açısından incelendiği zaman %37.7'sinin bekar, %50.5'inin evli, %7.2'sinin boşanmış ve %46'sının ise eşini kaybetmiş olduğu görülmektedir.
- toplam intiharların %34,3'ü 15-29 yaş aralığında gerçekleştiği açıklanmıştır.

Genel olarak araştırıldığında 2001.den sonra Türkiye'deki intihar oranlarının ciddi şekilde arttığı söylenmektedir. Daha önceki senelerin istatistikleri incelendiğinde

1990'lerde yıllık intihar istatistikleri 1800'ü gösterirken, 2010'da ise bu rakamın 2993 kişi olduğu ortaya çıkmıştır (TUİK, 2010). Yapılan araştırmalar son otuz yılda ülkemizde intihar edenlerin yüzde 440 artmış olduğunu göstermiştir. Öte yandan intihar istatistiklerinin gerçek değerinin %40-50 oranında daha az olduğu tahmin söz konusudur. İntihar ve intihara teşebbüs ülkemizde de bir sıra ülkelerdeki gibi toplumsal ve dinsel açıdan onaylanmamaktadır. Bu sebepten doğal nedenlerle olduğu söylenen bir çok ölüm nedeni intihar olabilmektedir (Sayıl, 1988).

Alvarez (1999)'e göre intihar uzun yıllar boyunca bir çok ülkede bir tabu olma özelliğini korumuştur. Ortaçağ Avrupası'nda intihara teşebbüs edenle birlikte yakınlarına da şiddet uygulandığına ve bu etkilerin uzun süre devam ettiğine dair bulgular vardır.

İntihar davranışı anlaşılması güç olan bir süreçtir. Tanımlanmaya ve tanımlarken de seçtiğimiz terimlerin ve sözcük dizgilerinin dikkatlice gözden geçirilmesi gerekmektedir. İntihar davranışı bazen akla sadece ölümle sonuçlanan olayları getirmektedir, ama intihar biliminde geniş içerikli bir terim olarak kullanılan "intihar" kişinin kendi yaşamını kendi iradesiyle sonlandırmasını, bu yönündeki düşüncelerini ve sonlandırma teşebbüslerini de kapsamaktadır (Eskin, 2012).

Yaklaşan bir intihar eyleminin habercisi olan intihar girişimi bazen üstesinden gelinemeyen bir sıkıntıyı ya da acıyı, bazen saldırganlığı, bazen de çevrede bir değişiklik isteğini dışa vurmanın farklı bir dille ifade şekli olabilmektedir. İntihara teşebbüsde bulunan bireylerin aslında ölmek istemedikleri, yaptıkları davranışının yalnızca bir yardım çağrısı olabileceği belirtilmektedir (Özgüven ve ark., 2003). İntihar davranışını anlamada intihar girişimlerinin incelenmesi önemli veriler sağlamaktadır. İntihar edecek olan kişinin son aylardaki konuşmaları incelendiğinde ailesi ve yakın çevresine bu eylemi düşündüğü konusunda ip uçları verdiğini, kişi kendisinin dinlendiğini ve anlaşıldığını anlarsa bu davranışından vazgeçebilme olasılığının artabileceği belirtilmektedir. Modern yaşamda bireyin, stres ve dolayısıyla da depresyon eğiliminin yüksek olduğu ve bu nedenle de modern toplumda bireylerin intihar eğilimlerinin söz konusu olduğu belirtilmektedir. Ülkemizde Dilsiz ve Dilsiz (1993) tarafından bireylerde intihar girişimlerinde belirtilen nedenlerin araştırıldığı bir çalışmada intihar girişiminde bulunmuş 209 bireyin intihara teşebbüse en sık yol açan nedenin %34.4'le anababa ile yaşanan

sorunlar, %19.1'le eşle yaşanan sorunlar, %19'la ruhsal sorunlar, %17.7 ile diğer kişilerle yaşanan sorunlar, %8.7 ile para-iş-okul sorunlarının izlediği belirtilmiştir.

Cinsiyet ve intihar arasındaki ilişki incelendiğinde kadınların erkeklere göre daha fazla intihar düşüncesi ve girişimi olduğu açıklanmıştır. Yani, intihara teşebbüs açısından kadınların oranı erkeklere göre daha fazladır. Tamamlanmış intiharların aksine intihar girişimi açısından kadınlara ait oranlar erkeklerden daha yüksektir. Bu kadın ve erkekteki intihar girişimi ve tamamlanmış intiharlarda görülen fark, intihar yöntemlerinde de kendini göstermektedir. İntihar girişimlerinde kadınlar, ilaç kullanmak ve kendini asmak gibi pasif yöntemleri, erkekler ise kesici alet, ateşli silah gibi aktif yöntemleri seçmektedirler. Medeni duruma göre intihar davranışı değerlendirildiğinde yapılan araştırmalarda evlilik sürecinin intihar davranışı riskini göze çarpar şekilde azalttığı saptanmıştır (Sayıl ve ark, 1993).

Yürütülen çalışmalara göre ruhsal bozuklukların intihar riski açısından önemli rolü olduğu belirtilmektedir. Depresif bozukluğun intihar düşünceleri ile birlikte seyrettiği saptanmıştır. DSM V'e göre de tanı ölçütlerinden biri de intihar düşüncelerinin olmasıdır (APA, 2013). Bu açıdan ağır depresif bozukluğu olan kişilerin intihar etme olasılığının yüksek olduğu söylenilmektedir (Sayıl ve Berksun, 1998).

Durkheim, eğitim düzeyi yükseldikçe, gönüllü ölümlerin arttığını ileri sürmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe insanın hayatı daha çok sorguladığı ve herkesi, her şeyi özellikle kendi kendini daha bir acımasızca eleştirdiği bir gerçektir. Ayrıca bireylerin gördüğü eğitim ve özellikle yüksek eğitim, onları sıradan, sokaktaki ve çevresindeki insanlardan koparmakta ve dolayısıyla kişileri kendi toplumuna ters düşürmekte ya da yabancılaştırmaktadır. Bu kişilerin gitgide toplumdan soyutlanarak kendi kabuklarına çekilmeleri, içinde yaşadıkları toplumla iletişimsizliğe ve dolayısıyla yalnızlığa yol açmaktadır (akt.Arslan, 2014). Tarih boyu sıradan bireylerle beraber dünyanın dört bir yanında yaratıcı kişiler de intihar etmektedir. Bu dehalar arasında ünlü ressamlar, yazarlar, oyuncular, müzisyenler ve b. yer almaktadır. İntihar nedenleri geniş popülasyonda yer almakla birlikte bazı eleştirmenler tarafından dahilerin hissettiği hüzünden gelen depresyon halinden, melankolik yapılarından, dehasal itkinin kuraklaşmasından, yaratıcı atılımın sönmesinden bahs edilmektedir.

Kısacası intihar davranışına dönük kişilerin seçenekleri yararsız ya da yokmuş gibi görünmekte, düşünme yetenekleri felce uğramakta, ruhsal durumları umutsuzluğa

kapılmakta ve bu umutsuzlukları bütün zihin bölgelerine nüfuz etmektedir (Jamison, 2004).

Bugüne kadar intiharla ilgili bir çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada yaratıcı kişilerde melankoli durumu ve melankolinin sebep olduğu intiharcıl davranışlar ele alınmıştır. Tezin birinci bölümünün birinci kısmı mizaç olgusunu, mizacın teorik mahiyetini, mizacın tarihini ve melankolik mizaç türünün psikolojik süreçler üzerinde etkilerini kapsamaktadır. Tezin birinci bölümünün ikinci kısmı intihar olgusunu ele almıştır. Bu kısımda intihar hakkında temel tanımlara yer verilmiş, intiharın tarihçesi ve türleri anlatılmıştır. Ardından yaratıcı kişilerde intiharın var oluş nedenleri yordalanmış, yaratıcılık olgusunun tanımlanmasıyla yola çıkarak sanatsal yetenek ile melankolik mizaç arasındaki ilişkiye yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde intihar olasılığı ve melankolik mizaç özelliklerini inceleyen araştırmanın yöntemi ele alınmış, ardından bulgular ve sonuç bölümlerine yer verilmiştir.

1.1. Mizaç İle İlgili Kavramların Gözden Geçirilmesi

1.1.1. Mizacın tarihçesi ve sınıflandırılması

Mizaç teorisi antik döneme dayanan bir teoridir. Mizaç konusunda çeşitli klasik ve modern yaklaşımlar mevcuttur. Hippocrates`den başlayarak Aristoteles ve Galen`e kadar mizacı, organizmada mevcut olan sıvılarla (kan, balgam, sarı safra ve siyah safra) ilişkilendirerek anlatan klasik yaklaşım ileri sürülmüştür. Bu yaklaşımın kökeni Mısır`a dayanmaktadır. Hastalıkların sebebi vücuttaki dört ana sıvı olan kara safra, sarı safra, balgam ve kanın vücuttaki dengesiz yerleşimi ve bu sıvıların kirlenmesi ile gösterilmekteydi. Bu sebepten dolayı tedavide kirli sıvıların boşaltılması öncelikli işlem olarak yapılmakta, mushil vermek ve kan almak bu tedavilerin başında gelmekteydi (Hemov, 2001).

Evrendeki bozulmayı ve aynı zamanda var oluşta bu bozulmayı meydana getiren dört unsuru insan vücudundaki karşılığı olarak düşünülen bu dört sıvı Hippocrates`in humoral patoloji olarak adlandırdığı mizaç teriminin temelini teşkil etmiştir. Hippocrates`e göre insan mevsimlere benzer. Antik Mısır`da ilk defa ele alınan ve Yunan tıbbi ile devam eden bu tıp teorisi ilgiyle benimsenmiş ve geliştirilmiştir.

Hippocrates`in humoral sisteminden sonra Romalı hekim Galen de “De Temperamentum” adlı kitabında mizaç hakkında yeni bir teoriye yer vermiştir. Galen

insan vücudunda olan sıvıların adlarını Yunan-Roma dillerine dayanarak flegmatik (flegma-selik), kolerik (hole-safra), melankolik (melane hole-siyah safra) ve sanguen (sanguis-kan) adlandırmıştır (Евгений, 2004).

Vücuttaki sıvıların nispetine göre ayırt edilmiş mizaç tiplerini ele almadan önce dikkat edilmesi gereken bir nokta var: Latince'den “temperamentum” sözcüğünden türemiş mizacın anlamı “proporsiyon”, “karşılıklı nispet” tir. Yani bu mizaçların hiç biri tek başına bir kişinin huyunun göstergesi değildir, her insanda dört tür de mevcuttur ve sadece birinin diğerlerinden üstünlüğü vardır. Mizaç insanın biyolojik özelliği olup, yaşam boyu çok az değişime uğrar. İyi ya da kötü mizaç türü yoktur, hepsinin kendi üstünlükleri ve yetersizlikleri vardır.

Daha sonra 1920.li yıllarında Alman psikiyatri uzmanı Ernest Kretschmer kişinin mizac özellikleri ile vücut yapısı özelliklerini karşılaştırmaya çalışmıştır. 1940.lı yıllarda ise Amerikan psikoloğu William Sheldon da mizacın vücut yapısı ile ilişkisini daha katı şekilde kanıtlamaya çalışmıştır. Onların bu teorisi “somatik sistem” olarak adlandırılmaktadır.

Kretschmer'in mizaç hakkındaki kuramı “Vücudun Yapısı ve Karakter” adı altında basılmıştır (1921, akt. Salamova, 2014). Bu çalışmasında Kretschmer ampirik gözlemlerine dayanarak kişilik özelliklerinin, beden yapısı ile belirgin bir ilişki gösterdiğini ifade etmiştir. Kretschmer, beden yapısının kişilik özellikleri üzerinde etkili olduğu varsayımdan yola çıkarak kişinin mizacını onun fizyolojik özellikleri ile ilişkilendirmiş ve kişinin dört tür özelliğini (mizaç türünü) aşağıdaki gibi açıklamıştır: ilk olarak vücut yapısına göre piknik tipteki insan, boylu, zayıf yüz çizgileri, kısa kol ve bacaklı şişmanca kişilerdir. Kretschmer'e göre piknik tipe uygun gelen mizaç türü siklotimik mizaçtır. Bu kişiler çabuk iletişim kuran, duygusal dalgalanmalara yatkın olan kişilerdir. Vücut yapısına göre ikinci tip astenik tiptir. Fizyolojisine göre bu kişiler uzun gövdeli, uzun kol ve bacaklı zayıfca kişilerdir. Astenik tipe uygun olan mizaç türü ise Kretschmer'e göre şizotimik kişiler olarak adlanır. Bu kişiler çevreye uymayan, inatçı ve bildiğinden şaşmaz kimselerdir. Beden yapısına göre üçüncü tip atletik tiptir. Onlar geniş omuzlu, dar kalçalı kişilerdir ve buna uygun gelen mizaç türü iksotomik mizaçtır. İksotomik kişiler temkinli olmaları, jest ve mimikleri ile karşısındaki insanları daha az çekmeleri ile karakterize edilir. Kretschmer'e göre sonuncu, dördüncü vücut yapısı displastik

beden yapısıdır, onların vücutları biçimsiz ve oransızdır. Bu kişiler karışık mizaç türüne uygun gelen kişilerdir.

Kretschmer`in beden tiplerini ve ona uygun mizaç türlerini ayıran bu kuramından sonra Sheldon`un ayırmış olduğu üç tip vücut yapısı ve ona uygun mizaç türleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Araştırmalarını sağlıklı kişiler üzerinde yapmış ve organizmanın, üç farklı embriyo katında- (endoderm, mezoderm ve ektoderm) geliştiğini söyleyen Sheldon, kişiliğin de üç mizaç türünün olduğunu söylemiştir. Bu tipler şu şekilde sıralanır: a) endomorf tip – viscerotonik (viscera- dahili organlar), b) mezomorf tip - somatotonik (soma beden) ve c) ekzomorf tip - serebrotonik (cerebrum beyin) (Гиппенрейтер и Романова, 1982).

Sheldon`a göre endomorf tip kişilerin vücut yapıları yuvarlak, endodermden oluşan dokuların hakim olduğu vücut yapısıdır. Bu kişiler kalın kemikli, çabuk şişmanlamaya eğilimli kısa boylu kişilerdir. Viscera mizaç türüne uyan psikolojik özellikler, bu kişilerin rahat, zevkli ve toplumsal ilişkileri seven kimseler olmasıdır. İkinci tip olan, mezomorf tipe uygun vücut yapısı onların kas ve kemik yapılarının gelişmiş olması ve güçlü olmaları ile diğerlerinden seçilmektedir. Bu tipe uyan mizaç türü somatotonik mizaçtır ve özellikleri onların hareketli, atılgan ve saldırgan olmalarıdır. Sheldon`a göre sonuncu tip ektomorf tiptir, vücut yapıları ince, uzun ve narindir. Bu vücut yapısına uyan mizaç türü serebrotonik mizaç türüdür ve onlar içedönük, duygusal, entelektüel, kendinden emin ve bilinçli kişilerdir (Гиппенрейтер и Романова, 1982).

Kretschmer ve Sheldon`un geliştirdiği somatik sistemde her ne kadar vücut yapısı ile mizaç arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmışsa da, psikologlar bu iki özellik arasındaki korelasyonun düşük olduğunu, yani anlamlı olmayacağını görmüşlerdir. Zira bu kuramcıların öne sürdüğü beden özellikleri değişken vasıftadır. Mizaç ise dengeli bir yapı olup, beden özelliklerinin değişmesiyle birlikte sürekli farklılaşan bir hal göstermemektedir.

Somatik sistemden sonra mizaç türlerini otonom sinir sistemi ile ayırt eden ve bu kuramı ortaya getiren kişi Rus bilim adamı İvan Pavlov olmuştur. O, mizacı sinir sistemi faaliyetinin türleri ile izah etmiştir. Ona göre mizaç doğumdan itibaren var olmaktadır. Pavlov, bu tipleri genotipler olarak adlandırmıştır. Araştırmaların büyük bir kısmını köpekler üzerinde yapan Pavlov koşullama deneylerini de köpekler

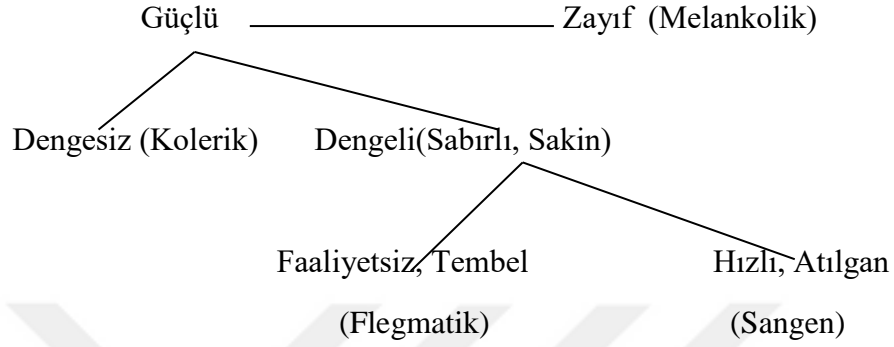
üzerinde gerçekleştirmiştir. Köpeğin görebileceği şekilde ışık yanmış ve ışıktan birkaç saniye geçtikten sonra köpeğe et verilmiştir. Işık yandığı anda köpek her hangi bir salgılama yapmamış, fakat et verildikten sonra normal salgılamada bulunmuştur. Bu yöntem birkaç kere tekrar edildikten sonra, köpek yalnız ışık yandığında, sanki kendisine et verilmiş gibi salgılama yapmıştır. Pavlov, köpeğin yaptığı salgılama eylemine koşullu tepki adını vermiştir. Köpek, ışıkla yiyecek arasında bir ilişki kurmuştur, başka bir deyişle ışığa koşullanmıştır. Et verildiği zamanlardaysa köpek doğal olarak salgılamada bulunmaktaydı ki, Pavlov buna da doğal tepki demiştir. Burada doğal uyarıcı et, koşullu uyarıcı ise ışıktır. Deneme, doğal uyarıcı ile koşullu uyarıcının beraber verildiği her bir tekrara, organizmanın iki uyarıcı arasındaki ilişkiyi öğrendiği devreye ise kazanma adı verilmiştir. Burada koşullu uyarıcı ile doğal uyarıcı arasındaki zaman ilişkisi birbirinden farklı üç vaziyeti göz önünde bulundurmaktadır.

- Işık ve et aynı anda verilir ve köpek salgılamaya başlayıncaya kadar ışık yanar. Pavlov buna eş zamanlı koşullama der.
- Et ışık yandıktan bir süre sonra verilir. Salgılama başlayıncaya kadar devam eder ve sonra ışık söndürülür. Bu Pavlov'a göre gecikmeli koşullamadır.
- Et verilmeden önce ışık yanar ve söner, daha sonra et verilir. Bu da iz koşullaması adlanır.

Doğal uyarıcı ile koşullu uyarıcının tekrar tekrar verilmesi ikisi arasında bağı kuvvetlendirmekte, yani pekiştirmektedir. Doğal uyarıcı verilmeden sadece koşullu uyarıcı verilerek denemeler yapılırsa, koşullu tepki kuvvetini kaybetmeye başlar ki, bu olaya da sönme adı verilmektedir (Мурик, 2008; Cüceloğlu, 2014).

Pavlov pekiştirme ve sönmenin gücü özelliğine göre köpekleri güçlü ve zayıf olmakla iki yere ayırmış ve burada zayıf sinir faaliyetinin ayrıldığını vurgulamıştır. Pekiştirme ve sönmenin ikinci özelliği olan denge derecesine göre güçlü özelliklere sahip hayvanların da iki yere ayrıldığını göstermiştir: hızlı (atılgan) ve yavaş tip. Pavlov, sonuç olarak otonom sinir faaliyetinin hayvanlar ve insanlar için aynı olan şu tiplerini göstermiştir: 1) zayıf, 2) sabırsız, 3) hızlı ve 4) sakin. Pavlov'a göre güçlü ve dengesiz özellikleri ile sabırsız olan tip kolerik, güçlü ve dengeli özellikleri ile hızlı sinir sistemi tipi sangen, güçlü, dengeli ve yavaş özellikleri ile sakin olan tip flegmatik ve son olarak zayıf tip melankoliktir (Батаршев, 2001).

Mizaç Türleri

Şekil 1.1: Mizaç Türleri (Батаршев, 2001).

Pavlov'un mizaç kuramına göre otonom sinir faaliyetinin dört türüne uyan kişilik özellikleri şunlardır:

1. Melankolik- zayıf tip olan melankolikler, yeterince güçlü ve uzunvadeli uyarıların etkisine tahammül gücüne sahip değildirler. Bu zaman koşullu uyarıcının oluşması zayıflar, aynı zamanda uyarıların etkisine karşı yüksek derecede cevap hassaslığı görülür.
2. Kolerik- sinir sisteminin bu tipinin temsilcileri güçlü ama dengesizdirler. Yani yeterince güçlü sinir sistemine sahip olsalar bile, başlıca sinir süreçlerinin dengesini tutturamazlar.
3. Sangen- bu tipten olan kişiler güçlü ve dengelidirler. Bu kişilerin otonom sinir faaliyetleri hem güçlü, hem de hareketlidir.
4. Flegmatik- bu tipe uygun gelen kişiler hem güçlü, hem de dengeli ve ataletlidirler. Flegmatiklerin güçlü ve ataletli sinir faaliyetleri zayıf hareketlilikle uyumludur. (Симонов и Ершов, 1984).

Mizaç teorisine klasik yaklaşımlarda bulunan isimler arasında Hans Eysenck'in önemli rolü vardır. Eysenck 1960'lı yıllarda kişilik özelliklerini araştırmak için anketler uygulamış ve bu anketler sonucu kişiliğin 4 seviyeyi kapsadığını söylemiştir: 1) bireysel tepkilerin seviyesi (içe-dışadönüklük), 2) normal tepkiler seviyesi (emosyonel nevrozizm), 3) kişiliğin özellikleri seviyesi (psikopatik özellikler) ve 4) bireye özgü özellikler seviyesi (kişinin entelektüel seviyesi).

Buradan da anlaşıldığı üzere Eysenck'e göre mizaç türleri emosyonel nevrozizmin dengeli ve dengesiz oluşumuna göre iki ve içe-dışadönüklüğe göre de tekrar iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan dengesiz olan tipler; dışadönük kolerik ve içedönük melankolik, dengeli tipler ise; dışadönük sangen ve içedönük flegmatiktir. Bu tiplerin uygun özellikleri Pavlov'un geliştirdiği sinir sistemi tiplerinde de belirtilmektedir. Eysenck'e göre dengesiz tipleri stres altında kendi kontrollerini sağlama kapasitesine sahip değildirler. Bu nedenle uzun vadeli çatışmalar yaşarlar ve heyecanlıdırlar. Dengeli tipler ise stres durumlarında dengelerini kaybetmemekte ve aşağı düzeyde psikopatik özellikler göstermektedirler (Столярченко, 1997; Eysenck, 2000).

1.1.2. Mizaç ve kişilik gelişmesinde mizacın rolü

Kişilik kavramı insanın sosyal yaşantısının bir parçasıdır. Bilimsel gelişimine 1930'lu yıllarda kişilik psikolojisinin diğer sosyal bilim dallarından ayrı bir disiplin şeklinde ortaya çıkmasıyla başlamış olsa da, yüzyıllar boyunca ilgi görmüştür. Kişilik terimi "persona" kavramından gelmiş ve bunun da kökeninin Roma Tiyatro'sundan geldiği bilinmektedir. Oyuncuların yüzlerine taktığı maskelere verilen isim olan "persona" hem de onların temsil ettikleri özelliklere uygun olduğu belirtilmektedir (Geçtan, 2014; Bayramov və Əlizadə, 2003).

Toplumbilim kavramları sözlüğünde kişilik, bireyin toplumsal yaşamı içinde edindiği davranışların ve alışkanlıkların bütünü olarak belirtilmektedir. (İnanç ve Yerlikaya, 2012). Kişilik bireylerin doğuştan getirdikleri özellikler ile sonradan toplum içinde yaşamın kazandırdığı nitelikleri kapsamaktadır. yaradılıştan gelen özellikler biyolojik temellidir ve değiştirilmesi güçtür. Bireyin doğuştan gelen kişilik özelliklerinin kişilik gelişiminde ciddi etkileri vardır. İnsanda kalıtsal olan bu özelliklerden biri de mizaçtır. Mizaç, faaliyet ve iletişim sürecinde insan davranışının dinamik ve emosyonel yönünü karakterize eden bireysel psikoloji kişilik özelliğidir (Əliyev, 2003). Yani, mizaç kişilerin duygusal denge konumlarını anlatmaktadır. Sık sık öfkelenmek, sıkılmak, kızmak, hareketli ya da hareketsiz olmak, neşelenmek vb. bireylere göre değişen mizaç özellikleridir. Son yıllarda araştırmacılar mizaç türlerinin önemli belirtileri ve kendi aralarındaki sıkı bağlantılara dayanarak mizaç türlerinin aşağıda belirtilen özelliklerini sıralarlar:

- insanın çevresel uyaranlara hassasiyetini gösteren duyarlılık

- insanın dış ve iç uyaranlarına karşı emosyonel tepkisinin gücünü ortaya koyan tepkisellik
- insanın amacına ulaşmak için dış çevreye nasıl etki geliştirdiğini ve karşılaştığı engellerin nasıl üstesinden geldiğini ıspatlayan aktiflik
- zihinsel süreçlerin tahrik edici güce çevrilmesini ifade eden tepkinin hızı
- yeni ve yabancı ortamlara insanın çabuk ve kolay uymasını sağlayan katılık
- emosyonel süreçler, durumun derinliği, kalitesi, içeriği, dinamikliğinin belirtisi olan emosyonellik
- insanın, dış uyaranların etkisi altında tezahür eden emosyonel faaliyet ve ona verdiği tepkisini oluşturan içtepisellik
- kişiliğin etkinlik ve faaliyetlerinin çevreye, insanlara, olaylara ve eşyalara yöneltilmesini sağlayan dışadönüklük
- insanın faaliyetlerinin kendine, iç dünyasına, heyecan ve düşüncelerine yöneltilmesini sağlayan içedönüklük (Əliyev, 2003).

Kişilik gelişmesinde kritik rolü olan dışadönüklük ve içedönüklük kişiliğin psikolojik tipleridir. Bu tiplerin tarihi eskilere dayansa da, bu tipler hakkında kendi kişilik kuramında ve en bilinen katkılarda bulunan İsviçreli psikiyatr Carl Gustav Jung olmuştur. Jung bireylerin dünyaya tepki vermelerinin çeşitli şekillerini tanımlamıştır. İçedönüklük ve dışadönüklük iki temel tepki çeşididir. Jung'a göre içedönük kişinin enerjisi o kişinin bir olaya, nesneye ve ya kişiye verdiği tepki neticesinde çoğunlukla içe doğru akar. İçedönük kişiler zengin iç dünyalarını geliştirmek ve muhafaza etmek için yalnızlığa ihtiyaç duyarlar, arkadaşlığa değer verirler, az sayıda ama derin arkadaşlıklar kurarlar. Dışadönük kişinin ise gerçekliğinde nesnel veriler ve olaylar vardır. Dışadönükler gerçekliğe temelde dış nesnelere bağlanır. İçedönük kimse dış dünyayı içsel psikolojiye uyarlar, dışadönük kişi kendini çevreye ve insanlara göre uyarlar (Wedding ve Corsini, 2012). İlk olarak Jung tarafından modern psikolojiye dahil edilmiş olan bu kavramlar, Antik Yunan'dan bu güne kadar insan doğasını anlamak ve anlatmak için kullanılan kavramlardır. Otonom sinir faaliyetinin bu tiplerinin hem insanlara, hem de hayvanlara has özellikler olduğu Pavlov'un deneylerinde belirtilmişti. Hiç bir insan tam olarak içedönük ve ya dışadönük değildir. Aradaki fark genel olarak kişiyi yöneten tutum ile bağlıdır. Hatta bilincin

tutumu ile, bilincaltını yöneten tutum birbirine zıttır. Yani dışadönük kişinin bilincaltında içedönüklük, içedönük kişinin de bilinçaltında dışadönüklük yatar (Geçtan, 2014). İçedönük kişilerin bilinçaltlarında dışadönüklük özellikleri daha fazla mevcut olur. Mesela, melankolik mizaç tipi dışadönüklüğe imrenen mizaç türüdür. Bunun sebebi dışadönüklerin bütünlükle iç potansiyellerini dışarı çıkarmaları, olaylara tutumlarında serbest olmaları, iletişimde utangaçlık ve heyecanın olmaması ve faaliyetlerinde tüm yeteneklerini kullanabilmeleri ile ilişkilidir. Dışadönük tipten ise kolerik aynı tutumu flegmatik ve melankoliklere besler. Onlar da flegmatikler gibi sabırlı, sakin, olaylara soğukkanlı yaklaşım arzusunadırlar. Her insan bu eğilimleri kendisinde taşır, sadece bunlardan biri diğerlerinden daha fazla gelişmiştir.

Yukarıda da söz edildiği üzere Eysenck`in geliştirdiği kişilik envanterinde de mizaç türleri, emosyonel nevrozizmin dengeli-dengesizlik (oturmuş-uçarı) durumuna ve iletişimin içe ve ya dışadönük olmasına göre dört gruba ayrılmaktaydı. Bunlar, daha önce de belirtildiği üzere oturmuş-içedönük flegmatik, uçarı-içedönük melankolik, oturmuş-dışadönük sangen ve uçarı-dışadönük kolerikti. Buradan da görüldüğü gibi, melankolikle kolerik tipinin emosyonel nevrozizmi dengesiz, sangenle flegmatikğin ise emosyonel nevrozizmi dengelidir. İçedönük ve dışadönüklük açısından ise flegmatik ve melankolik içedönük tipler, sangenle kolerik ise dışadönük tiplerdir.

Her mizaç türünün kişilik gelişmesinde hem iyi, hem de kötü etkileri vardır. Yani kişinin aktif, dünyaya açık, neşeli ve ya aksine kişinin pasif, kapalı, ruhsuz ve karamsar hislerle gelişmesi mizacla bağlıdır. Her türün kişinin psişesine ciddi etkisi vardır. Öyle ki, kendini serbest anlatabilen sangenler psikolojik açıdan sağlam gelişirler. Melankolikler ise, bir kadar kusurlarla gelişerek daha sonra keskin sorunlarla yüzleşebilirler. Mizaç türlerinin bu özellikleri ayrı-ayrı incelenecek olursa neden melankoliklerin uçarı ve içedönük, ya da neden sangenin oturmuş ve dışadönük olduğu görülebilir:

Sangen tipten olan kişiler yüksek reaktifliğe sahiptirler. Bu kişilerde aktiflikle reaktiflik her zaman dengededir. Dikkatlerini çeken her şeye pozitif tepki verirler, mimik ve hareketleri canlı ve ifadelidir. Yüksek etkinliklere sahip oldukları için çalışkandırılar ve her zaman birinci olmaya çalışırlar. Yorulmadan uzunvadeli çalışabilirler. Sangenler aşırı şekilde yasalara uyarlar. Hızlı hareketlere, çevik düşünme yeteneğine, hızlı konuşma temposuna sahiptirler. Yeni ortamlara kolaylıkla

adapte olurlar ve rastladıkları yeni yüzlerle kolaylıkla iletişime geçerler. Sangen mizaç türüne uyan kişilerde dışadönüklük yüksektir.

Kolerikler sangenlerde olduğu gibi düşük hassasiyet, yüksek aktiflik ve reaktiflik gösterirler. Lakin koleriklerde reaktiflik aktiflikten daha baskındır. Onun için de kolerikler aşırı seviyede sabırsız, çabuk kendini kaybeden kimselerdir ve rigidlik seviyeleri yüksektir. Kolerik mizaca uyan kişiler inatçıdırlar, başladıkları işleri sonuna kadar getirme eğilimlidirler. Sangenlerde olduğu gibi koleriklerde de dışadönüklük yüksektir. Ancak sangenlerden farklı olarak uçarıdırlar.

Flegmatik mizaca uyan kişiler kendilerini her yerde sakin gösterirler. Aşırı soğukkanlı ve suskundururlar. Başarısız kaldıklarında buna pek fazla önem vermezler. Bir işe hemen girişmez ve başladıkları işi çoğu zaman sonuna kadar yaparlar. Flegmatiklerde rigidlik yüksektir. Onların mimikleri ifadesiz ve zayıftır. Yeni ortama kolay adapte olamazlar ve yalnızlığı severler, alışkanlıklarını değiştirmekten hiç hoşlanmazlar. Bunlarla beraber bu mizaca uyan kişiler, çalışkan, dirayetli ve içedönüktürler.

Melankolik mizaç türüne uyan kişilerde ise hassaslık aşırı derecede yüksektir. Küçük bir işten ya da hareketten etkilenirler. Aşırı seviyede alıngandırlar. Mimik ve hareketleri derin ifade taşımaz. Bu nedenle, sesleri zayıf ve hareketleri sakindir. Melankoliklerde kendine güven hissi ciddi seviyede düşüktür. Küçük başarısızlıklar onların ruh halini derinden etkiler. Her zaman başkalarının onların haline üzülmelerini beklerler. Aşırı seviyede kendi içlerine kapalıdırlar. Ruh halleri düşük olduğu için bazen güçlerinin yetdiği işleri bile yarım bırakırlar. Melankolikler edebi yaratıcılıkta, ressamlıkta, müzikte başarılıdırlar ve içedönüklük seviyeleri çok yüksektir (Овчинников и Владимирова, 2003).

Yukarıda belirtildiği gibi mizaç türleri arasında zihinsel kusurların oluşmasına en yatkın grup melankolik mizaçtır. Melankoliklerin karamsar ruh özellikleri taşıması ve çekingenlikleri onları daha çok içe kapatmaktadır. Melankolikler stres halini derin yaşarlar ve stres döneminde ruhsal çökkünlüğe daha çok meyilli olurlar. Bu da depresyonu oluşturan başlıca sebeplerden biridir. Ekstrem vaziyetlerinde yüksek dengesizlik yaşarlar. Bu da kısa zaman içinde paniğe kapanmalarına neden olur. Kişilik gelişmesinde melankoliklerde daha çok heyecan, panik, korku gibi hislerin oluşması, onların bilişsel süreçlerinin gelişimini olumsuz etkilemektedir ki, bu

onların içedönüklüklerini artırır. Sonuç olarak bu da melankoliklerin kişisel değerlerinin zarar görmesine yol açar. Böylece onlar kendilerini kanıtlayamadıkları için uyumsuz davranışlara yatkın hale gelirler. Bu uyumsuz davranışlar geliştiren kimseler arasında intiharı seçenler daha çoktur.

1.1.3. Melankolik mizaç türünün psikolojik süreçler üzerinde etkileri

Psikolojinin konusu insanların, duygu, düşünce ve davranışlarıdır. Psikolojinin amacı da duygu, düşünüş ve davranışların bağlı bulunduğu kanunları bulmaktır. Modern bir bilim olarak kurulduğundan bu yana psikolojinin amacı zihinde geçen bilinç olaylarının incelenmesidir. İnsan davranışlarının incelenmesi şeklinde tanımlanmakla birlikte bu tanım yeterince kapsamlı sayılmamaktadır. Çünkü, psikoloji yürüme, konuşma, gülme gibi diğer kişiler tarafından görülebilen davranışları olduğu kadar düşünme, sevme, kuşkulanma gibi tamamıyla insanın duygu dünyasında geçen ve başkaları tarafından gözlemlenmesi zor olan iç yaşantıları da kapsamaktadır. Hareketsiz duran, hatta uyuyan bir insanın zihni çalışır, rüya görmek, hayal kurmak gibi faaliyetler zihinde meydana gelen oluşumlardır (Baymur, 2014).

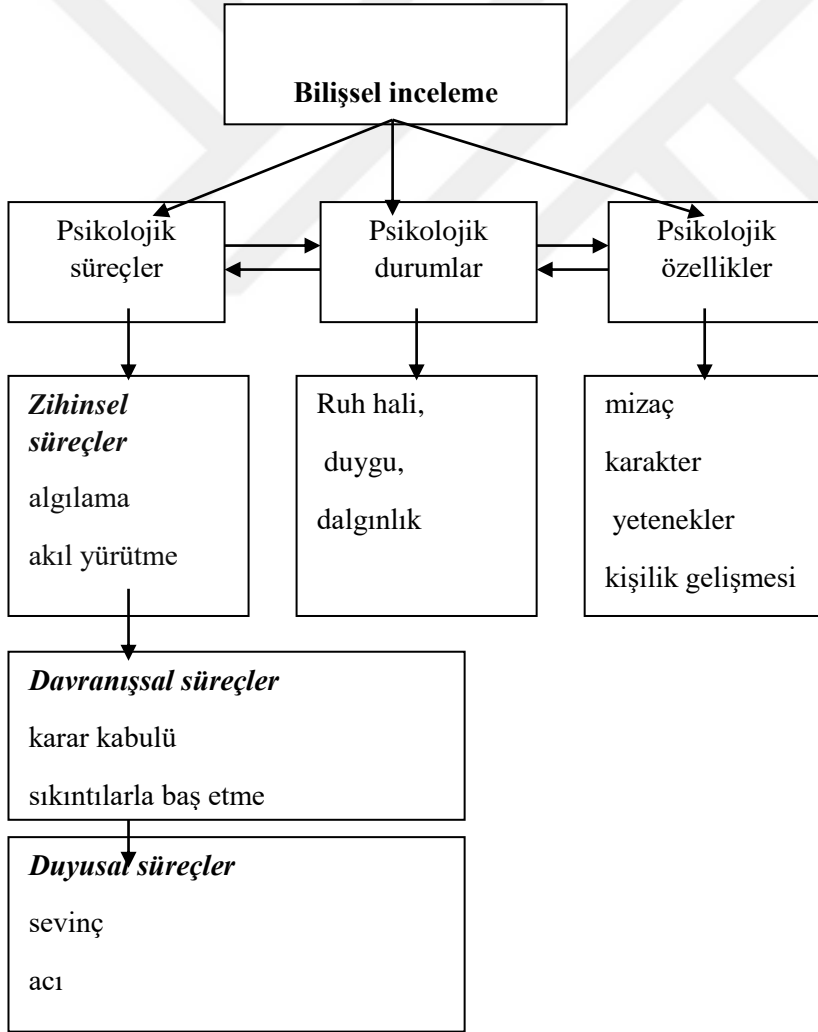
Gözlenebilen davranışlar ile iç yaşantılar birbirine sıkı şekilde bağlıdır. İnsan doğadaki anlaşılması zor olan canlılardan biridir. Bu karmaşa hem onun beyninde, hem de psikolojik süreçlerinde gözlenmektedir. İnsan beyni 12 milyar sinir hücresine ve neredeyse sonsuz sayıda ara bağlantıya sahiptir. İlke olarak, tüm psikolojik olaylar bir şekilde sinir sisteminin ve beynin etkinliği sonucu ortaya çıkmaktadır. Beynin etkinliği ile yaşantı ve davranış arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Davranış incelemesi eylemleri sadece uyaran girdisi ve davranım çıktısı şeklinde açıklamak, belki de davranışın yalın biçimlerinin incelenmesi için uyum sağlayabilmektedir. Ancak bu yaklaşım insana özgü fonksiyonlarla bağlı ilginç bir alanı göz ardı etmektedir. Onun için bilişsel yaklaşımda psikologlar insanların edilgin birer uyaran alıcısı olmadığını savunur, zihin algıladığı bilgiyi aktif bir biçimde işlemekte ve onu aynı zamanda yeni biçim ve kategorilere dönüştürmektedir (Atkinson ve Hilgard, 1995).

Biliş, canlının bir nesne veya eylemin var oluşuna ilişkin bilinçli ve bilgili aşamaya gelmesidir. Bir başka ifadeyle biliş, objektif alemin özneğe yansımasıdır. Yani, olay ve nesnelerin canlıya yansımaları süreci bilişi anlatmaktadır. Bilgi ise aynı zamanda özne ile nesne arasındaki ilişkini sağlamaktadır (Akpınar, 2011).

Bilişsel incelemede üç temel alan vardır: 1. Psikolojik süreçler, 2. Psikolojik durumlar ve 3. Psikolojik özellikler (Dədəyev, 2007).

Psikolojik süreçler, zihinsel, duygusal ve davranışsal süreçlerin tümünü kapsar. zihinsel süreçler; algılama, akıl yürütme, hatırlama, soyutlama, hayal etme gibi davranışlardır. Duygusal süreçler; acı, saygı, sevgi, korku, coşku, kıskançlık ve.b davranışlardır. Davranışsal süreçler ise doğrudan gözlemlenebilir tepkilerdir. Psikolojik durumlar ise insanın bir bütün olarak sunduğu psikolojik durumu kapsar. Psikolojik durum psikolojik süreçlerin gidişatına ve sonuçlarına etki göstermektedir; faaliyeti güçlendirebilir ya da söndürebilir. Kişinin psikolojik özellikleri mizaç, karakter, yetenek ve kişilik gelişimini kapsamaktadır. Bu özellikler değişmez ve devamlı niteliktedirler ve psikolojik süreçler psikolojik durumların gelişiminde önemli rol oynar (Столяренко, 1997).

Şekil 1.2. Psikolojik Süreçlerin Bilişsel İncelenmesi (Seyidov və Həmzəyev, 2007).

Tablodan da görüldüğü gibi psikolojik süreçler, durumlar ve özellikler birbirine bağlıdır. Onlardan her hangi biri diğerinin temelini oluşturur. Psikolojik durumlar ile psikolojik süreçler arasındaki ilişkiye bir örnek verilecek olursa, kişinin ruh hali hislerin; dalgınlık hali ise dikkatin ve iradenin tezahürüdür.

Kişilik gelişmesinde psikolojik süreçlerin önemli rolü vardır. Psikolojik süreçlerin yardımı ile ilk önce reel gerçeklik idrak olunur; duyular kavranılır, belleğe aktarılır ve akıl vasıtasıyla sonuçlar elde edilir. Psikolojik süreçlerin bozulması ve ya sağlam gelişmesinde bir sıra faktörlerin önemli rolü vardır. Bu bireysel psikolojik özellikler arasında mizacın da rolü büyüktür. Böyle ki, idrak etmede önemli rol oynayan duygu, kavrama, bellek gibi süreçlerin aktif ve ya pasif faaliyetinde mizaç türleri etkilidir. Örneğin, içedönük-dışadönük vasma uygun gelen melankolik-kolerik mizaç türleri emosyonel bozuklukların oluşmasına neden olabilmekte, iradeyi zayıflatabilmektedir. Sangen ve flegmatik mizaç türleri ise emosyonel sferada dengeliliği korurlar. Bu da iradeyi güçlü kılar, dikkatin, hafızanın faaliyetini aktifleştirir. Mizaç türleri arasında en çok psikolojik süreçlerin faaliyetini yavaşlatan tip melankoliktir. Melankolik mizaç türünün kendini değersiz görmesi ve korkaklığı onu daha çok kendine kapalı hale getirir ve onlar kendileri için pasif hayat tarzını seçmektedirler. Pasif hayat tarzını yaşayan melankoliklerde depresif bozukluklara da rastlanmaktadır. Bu hal neyronların faaliyetini yavaşlatarak doğrudan biliş şubesine etki etmektedir, bu da psikolojik süreçlerin faaliyetinde psikolojik kusurlar oluşturur. Melankoliklere özgü olan heyecan ve panik daha çok korku hissini yaratmaktadır. Korku hissi derinleştikçe panik-atağa çevrilebilir. Bu da psikolojik süreçlerde bozuklukların meydana gelmesini tetikler. Korku, herhangi bir gerçek olan veya hayal edilen rahatsızlıktan, tehlike ve heyecandan oluşarak farklı güç ve içerikte kendini gösteren olumsuz bir histir. Korku nispeten karmaşık doğaya sahiptir, çünkü o psikolojik süreçlerle sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Onunla mücadelede başarısızlığa uğradığında olumsuz etkiler daha da kuvvetlenmektedir. Korku genellikle hayatta kazanılır ve nispeten karaktere dahil olur. Bazen kontrolsüz hareketlerle kendini gösterdiği için genetik özellik de taşımaktadır. Genetik aktarılan korku hissi, bireysel psikolojik özelliklerin etkisinden daha belirgin şekilde yansımaktadır. Melankolik mizaç türüne uyan kişilerin utangaçlık, bıkkınlık, güvensizlik, cesaretsizlik gibi özellikleri temel korku hissini daha da artırmaktadır. Melankolik mizaç türünün gösterdiği bu korku hissi, onların kişilik gelişmesini olumsuz kılmakta ve bir sıra

psikolojik kusurların oluşmasına neden olmaktadır. Yani, psikolojik süreçlerin faaliyetlerinin yavaşlamasında melankoliklere özgü olan şüphe, güvensizlik, korku, kendini değersiz görme vb hislerin birbaşa etkisi vardır (Rzayev, 2001).

Dikkatin psikolojik süreçlerin faaliyetinde kendine özgü bir rolü vardır. Reel gerçeklikte oluşan olayları hafızaya aktarmak için dikkatin faaliyeti mühimdir. Melankoliklerde mevcut olan dalgınlık, dikkatin nesne üzerine merkezleştirilmesini engellemekte ve dikkati dağıtmaktadır. Bu da belleğin faaliyetinin yavaşlamasına ve unutkanlığa yol açmaktadır. Malumdur ki, insan herhangi bir nesneyi, onun mevcut olduğu mekanda ve duyu organlarına birbaşa etki gösterdiği anda belleğe yansıtmaktadır. Bu süreci daha üst seviyede gören ve tüm psikolojik süreçlerle bağlantılı olan, zhinsel süreçlerin en yüksek kademesi tefekkürdür. Tefekkür idrak etmenin en üst seviyesidir. Onun aracılığıyla objektif varlığın nesne ve olaylar arasındaki mühim bağlantı ve ilişkiler bilişte yansımaktadır. Her insanın tefekkür seviyesi onun hayat yolunun içeriği ve kendine özgü yaşantıları ile bağlıdır. Tefekkürün yardımıyla insan, nesne ve olayların iç belirtilerini ve onların mahiyetleri hakkında bilgi elde etmektedir. Böylece kişilik gelişmesinde psikolojik süreçlerin üst seviyesi olan tefekkürün sağlam gelişimi önemlidir. Tefekkürde yavaşlamanın, tefekkür parçalanmasının ve tefekkür bozulmasına, melankolik mizaç türüne özgü özellikler olan; korku, şüphe, bitkinlik gibi olumsuz hisler etki ederek ciddi psikolojik problemler meydana getirmektedir (Rzayev, 1998).

Psikolojik süreçlerin faaliyetinde melankolik mizaç türünün etkilerine önem verilmesinin ana sebebi insanlarda psikolojik sorunların oluşmasında daha çok bu tipin yatkın olması ile açıklanır. Melankoliklerin yalnızlığı seçmeleri, duyarlılıkları, hayata karşı ilgisizlik ve bıkkınlıkları onların kişilik gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Diğer insanlarla yakın ilişkiler içine girmekten kaçındıkları ve yaşamı anlamsız ve boş buldukları için, melankolikler depresyona açıktırlar. Çoğu zaman bu depresyon durumları duygusal çöküntü içine girmekte ve intihar ve intihar girişimleri ile sonuçlanmaktadır (Hüseynova, 2016).

1.2. İntihar ve Önemi

1.2.1. İntiharın tanımı ve tarihçesi

1.2.1.1. İntiharın tanımı

İntihar eylemi tarih boyu araştırılan, nedenine yanıt aranan bir konu olmuştur. Bunun sistemli şekilde çalışılması ise günümüze yakın tarihlere denk gelmektedir.

İnsanın bu normal olmayan davranışı son derece anlaşılması zor ve bir o kadar da acı verici bir olaydır. Bu sebepten de intihar davranışının tanımını vermek oldukça zordur . Öz kıyım olgusu ile bağlı bir konuyu açıklayabilmek için sağlam temellere dayanan bir tanıma ihtiyaç duyulmaktadır (Sarıçam, 2008).

İngilizcede “suicide” olan intihar “insanın kendini öldürmesi” anlamına gelen “sui” yani “ben” ve öldürmek, kıymak anlamına gelen “cedere” kelimelerinin birleşmesinin sonucu “suicedere”den geçmiştir. Oxford İngilizce sözlük, İngilizcede kelimenin ilk kez 1651 yılında kullanıldığını ve 1662 yılında yayımlandığını bildirmektedir. İntihar kelimesi dilimizde ilk kez Tanzimat döneminde kullanılmıştır. Tanzimat'ta Türkçeye çevrilen eserlerde “kendini katl etme”nin yerine “intihar” sözcüğü kullanılmaya başlamıştır. Arapça “nahr-kurban” kökünden türetilmiştir (Arkun, 1978). Arapça kökeninden de anlaşılacağı gibi intihar boğazla, boğazdan asılmaya ilgilidir. Halihazırda ülkemizde “intihar” sözcüğü “suisid” şeklinde de sıkça kullanılmaktadır (Eskin, 2012). Türk Dil Kurumu'na istinaden intihar kelimesi, bireyin ruhsal ve toplumsal sebeplerin yön vermesiyle hayatına kendi isteği ile son vermesi şeklinde tanımlanmaktadır (Elevli, 2012). Böyle bakıldığında kişiyi kendi hayatına son vermeye taşıyan süreç göz ardı edilmektedir. Bu sürecin başlamasına neden olan durumun üzerinde düşünmek zorlaşmaktadır. Birçok intihar bilimcisine göre intihar davranışı kişinin sadece kendini katl etmesi olayı değildir, aynı zamanda bu olaya neden olan ve çöhu zaman uzun süre devam eden intihar düşüncesiyle başlayan bir süreçtir (Eskin, 2012). Bu düşünce akışı içinde bazı hastalar sessiz-sakin girişime doğru ilerlerken, bazı hastalar da “kendime bir şey yapacağımdan korkuyorum”, “yalnız kalmaktan korkuyorum”, “kendimi öldürmekten korkuyorum” diyerek hem içindeki tehlikeyi, hem de korkularını bildirirler. Bu sürecin önemliliyinin bir sebebi de, bu süreç içinde bazı özkıyım girişimlerinin engellenebilmesidir. İntihar akıllara sadece ölümle sonuçlanmış eylemi

getirmemelidir. “İntihar davranışı” intihar düşüncesiyle başlayan intihara teşebbüs ve tamamlanmış intiharla sonuçlanan uzun bir süreci kapsamaktadır. “İntihar davranışı” genel bir terim olmakla beraber hem de “İntihar davranışı” terimi gösterilen süreçlerin tamamını kapsamaktadır:

- Tamamlanmış intiharlar: Ölümle neticelenmiş olaylar. Bireyin kendi hayatına son vermesi olayıdır.
- İntihar girişimleri: Bireyin intihar etmek için yaptığı ölümle sonuçlanmayan girişimler.
- İntihar düşüncesi: Bireyin kendi elleriyle hayatına son vermesini düşünmesi ve bu olaya yönelik gelecek planlar yapması (İsmayılov ve İsmayılov, 2014).

İntihar, kişinin kendi canına kendi eliyle kıyması olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım yeterli olmadığından, intihar eylemini ve bu eylemi kapsayan bütün süreci tanımlarken dikkat edilmesi gereken unsurlar vardır. Kapsayıcı bir terime ulaşabilmek için aşağıda belirtilen üç temel ilke önem taşımaktadır:

- Niyet: Bireyin intiharı isteyip istemediği ile ilgilidir.
- Eylem: Bireyin intihar etmek amacıyla bir eylemde bulunup bulunmamasıyla ilgilidir.
- Güdü: Kişinin bu davranışa yönelmesinin ana amacını sorgular. Gerçekten de kişi bunu istemiş midir (Eskin, 2012).

İntihar ve intihara giden yol insan ruhu gibi karmaşıktır. İster dinamik, isterse de görüngüsel araştırmalarda olsun intiharın kısa ve doyurucu bir tanımını bulmak oldukça zordur.

Emile Durkheim intiharın tanımını yapanların öncüsüdür. Durkheim'e (1912) göre intihar, bir insanın doğuracağı sonucu bilerek doğrudan doğruya ya da bir araç kullanarak kendi kendini ölüme sürüklenme olgusudur.

Edwin Shneidman, her intihar eyleminin kendine özgü açıklaması, bireysel bir mantığı olduğu görüşündedir. İntihar davranışını ağır sorunları olan, dayanılmaz acıları, bunalmış, gücü azalmış benliğin çözüm arayıcı bir planı olarak görmektedir. Shneidman'a göre kişiyi intihar eylemine götüren uyarıcı dayanılmaz ruhsal acılarıdır (Шнейдман, 2001).

Delmas`a (1932 akt.Arslan, 2014) göre ise intihar davranışı, kişinin bir seçim yapabileceğine rağmen ahlak baskısı dışında ölümü seçerek kendi hayatına son vermesi olayıdır. Delmas intihar determinizminin kesinlikle ruhsal bir süreç ve kişisel bir determinizm olduğunu söylemiştir.

Littre`ye göre intihar davranışı, kendi hayatına son veren kişinin olayıdır. Bu açıklamaya istinaden, kaza ile zehir içen bir kimsenin hayatını kayb etmesi de intihar olayıdır (akt.Arkun, 1978).

Odağ`a (1990) göre intihar davranışının karmaşıklığı çoğul etmenli nedenlerinin olması ve değişik türlerinin bulunması gibi güçlükler nedeniyle tüm intihar davranışları için geçerli bir tanımlamanın yapılması mümkün olamamaktadır.

1.2.1.2. İntiharın tarihçesi

Tarihi gelişimin farklı dönemlerinde intihar davranışı farklı halklar tarafından farklı biçimlerde algılanmış ve buna uygun isim atılmıştır. Eski zamanlarda toplumun merakına uygun olarak, insanlar kendilerini Allah`larına kurban vermişler. Açlık yıllarında yaşlılar ve çocuklar savaşın, epidemiyolojinin bitmesi için kendilerini kurban verdikleri bilinmektedir. Hatta bazı halklarda, dul kalmış kadınların intihar etmesi onun kocasına sadıqlığının göstergesi gibi algılandığı bilinmektedir. Mesela, Roma tarihinde meşhur Brutusun eşi Porcia, kocasının ölüm haberini duyduğu an yanar kömürü yutarak kendi hayatına son vermiştir. Hindistanda ise buna benzer bir başka gelenek, sati merasimi önem taşımıştır. Ölen kocası ile beraber sağ eşinin bir ateşte yakılması 19. Yüzyıla kadar önemli sayılmıştır. Tarihte intihar davranışı, adaletin yeniden oluşması için atılan bir adım olduğu da bilinmektedir. Hatta şimdiye kadar Afrika kabilelerinde böyle bir gelenek devam etmektedir; hakarete maruz kalmış bir kimse yüksek bir ağaca çıkarak tüm hırsını ona hakaret eden kişiye yağdırdıktan sonra oradan atlayıp intihar davranışını gerçekleştirmektedir (Şefiyeva, 2011).

İntiharla ilgili en eski kayıtlarsa Mısırlılara aittir. İntihar hakkındaki ilk yazılı belge Mısır papirüslerindeki “İntihar Üzerine Tartışma” adlı yazıdır. Bu papirüste ruh ve benlik arasındaki diyalog görülmektedir. Papirüslerdeki pek çok argüman bireysel özgürlük ve toplumsal sorumluluk arasındaki çatışmayı yansıtan, insanın herhangi bir koşul altında yaşamını sonlandırma hakkına sahip olup olmadığı sorusuna işaret etmektedir. Ruh, “intihar sonucu ölüme ayrılık ve keder”in eşlik edeceğini

savunurken; adam ölümün “tatil ve tedavi” olacağını söylemektedir. Bu söylemin ana teması yaşam ve ölüm arasındaki seçimin ikilemidir (akt. Parlak, 2010). Antik çağda Romaluların intihar davranışına buna benzer bir yaklaşımda bulunduğu, bazen intiharı olumlu, bazen de tarafsız kabul ettikleri bilinmektedir. Örneğin, bu dönemde Oedipusun annesi Jokasta'nın intiharı övgüyle değer bulmuştur. Sofokles, bunu en iyi trajedisi sayılan “Oedipus”da incelemiştir. İlk kez, peşinden gelecek milyonlarca intiharın bu sanat dalında yoğun bir şekilde işleneceğinin habercisi olarak edebiyata giren de bu intihar olmuştur (Özen, 1997). Eski Yunanlılar da bazı durumlarda bazı kişilerin kendi istekleriyle hayatlarına son vermelerine makul bakmışlardır. Yahudilerde ve Hristiyanlarda intihar davranışının yasaklandığı bilinmektedir. Kutsal Augustus ve Akvitan'da intihar davranışının cinayete beraber görülmesini önermişlerdir. Benzeri bir yaklaşım İslam kültüründe de görülmektedir. İslam dininde intihar büyük günah olarak kabul edilmektedir. İntiharın büyük günah olarak görülmesinin sebebi de, insanın kendi hayatına kendi iradesiyle son vermesine yetkisinin olmamasıdır. İnsan vücudu Tanrı'nın kalesidir. O kaleni kim inşa ettiyse o da yıkacaktır. Orta asrlarda Müslüman ve Hristiyan ülkelerinde intihar ederek ölen kimselerin afaroz edilmesinin gerekliliğine önem verilmiştir. Bu davranışın bir günah olarak tanımlanması, intihar eyleminde bulunanların lanetlenmeleri toplumun bu davranışa fikrini ve görüşünü artık geri dönülmez bir şekilde değiştirmiştir. Artık intihar olayları erdemli bir mutedilikle değil, korku ve utançla karşılanmıştır (İsmayılov ve İsmayılov, 2014).

1.2.2. İntiharın sınıflandırılması

1.2.2.1. Durkheim sınıflandırması

İntihar davranışında bulunan her bireyin kendine göre sebepleri ya da güdülleri mutlaka vardır. Bu bilinmeyen nedenler çok özel olmakla beraber aynı zamanda dehşet vericidir (Jamison, 2004).

Durkheim'in intihar tipleri. Bazı sosyologların görüşüne göre intihar davranışı toplumun bireyler üzerindeki kontrolünün başarılı olmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu sosyolojik teoriler de aynı zamanda Durkheim'in teorisinden etkilenmiştir. Durkheim'in intihar davranışının nedenlerini arayan çalışması, sosyal bilimlerde istatistik yöntemlerin kullanıldığı ilk çalışma olmuştur. İntihar davranışını

ilk sınıflamaya tabi tutan Durkheim, toplumsal nedenler açısından intiharı üç ayrı grupta inceler:

- Bencil (egoistic) intiharlar: Bu intihar olayının sebebi kişinin toplumsal çevresi ile bütünleşememesidir. Bu durumda kişiyi kendi çaresine yol aramak durumunda mağdur bırakan etkenlerin fazlalığı da intihar olaylarının sayısının göze çarpar şekilde artmasına neden olmaktadır (Durkheim, 2014). Durkheim'a göre burada intihar eden kişi onun bağlı olduğu politik zümre, aile, din vb. tarafından korunulmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Yani, toplumsal bağların sıkı olmadığı birey, kendi ilgileriyle baş-baş kalır. Yalnızlık hisseder. Oysa, kişi içinde bulunduğu topluma bağlı olarak yaşamak ihtiyacı duymaktadır. Avrupa'da intihar vakaları istatistikleri gözden geçirildiği zaman Protestan toplumlarda intihar olayları yüksek, Katolik toplumlarda ise intihar oranı düşüktür (Gençtanırım, 2004).
- Elcil (altruistic) intiharlar: Durkheim, kişinin kendi başına bıraktığı ortamların bencil intiharı özendirici olmasına karşın, aşırı toplumsal bütünleşmişliğin de elcil intiharı kolaylaştırdığını belirtmektedir. Elcil intiharlarda kişi yaşamının adetler ve alışkanlıklarla katı bir şekilde yapılanmış olduğuna, topluluğun buyrukları gerektirdiğinde, bireylerin düşünmeden kendi hayatlarına son verdiklerine işaret etmektedir (Durkheim, 2014). Kişi kendisini terkedilmiş hissettiği ve bu nedenle toplumdaki koptuğu zamanlar intihar edebildiği gibi sadece kendini yalnız hissettiği zaman değil, topluma aşırı bağlılık duyduğu zamanlar da intihar edebilmektedir. Elcil intiharlarda kendi hayatına son veren kişi, toplumsal bir görevi üstlenme maksadıyla bu olayı gerçekleştirmektedir. Günümüzde elcil intiharlara seyrek şekilde rastlanmaktadır. Bunun da sebebi bireysel kişiliğin, kolektif kişilikten iyice sıyrılmış olmasıdır ki bu türden intiharlar yaygın değildir, yine de gurur ve onurunu korumak maksadıyla ve bazen de kişinin varlığını saran utanç hissinden kurtulmak için bu tür intihar davranışında bulunan kişilere de rastlanmaktadır.
- Kuralsızlık (Anomic) intiharları: Daha önce de belirtildiği gibi Durkheim'a göre Bencil intiharların sebebi kişinin toplumla yeterince

bütünleşmemesi, elcil intiharların nedeni ise aşırı bütünleşmeden kaynaklanmaktaydı. Sonuncu ve aynı zamanda üçüncü bir intihar türü olan kuralsızlık intiharları da birey davranışlarında uyulacak ölçülerin bulunmaması nedeni ile ileri gelmektedir Durkheim, ekonomik krizlerin intihara sebep olabileceğini belirtirken aynı zamanda toplumsal yapıdaki değişikliğin de intihar davranışına sebep olabileceğini belirtmektedir ki, ona göre bunun nedeni zenginlik ya da fakirlik değildir. Bunun sebebi kişinin ufkunun ya aşırı şekilde daralması ya da aşırı derecede genişlemesidir ki, meydana gelen bu değişiklik kişinin hayat koşullarını alt-üst edebilmektedir. Bu anomi durumu kuralsızlık intiharlarının başlıca nedeni olmaktadır (Durkheim, 2014).

1.2.2.2. Beachler sınıflandırması

Bir başka toplumbilimsel intihar sınıflaması Fransız sosyal bilimci Jeon Beachler (akt. Eskin, 2016) tarafından önerilmiştir. Beachler'e göre intihar olayları dört gruba ayrılmaktadır:

- Kaçma intiharları: Birey çözümünün mümkün olmadığını düşündüğü bir durumdan veya sıkıntıdan kaçmak ister. İntihar eden kişi acı, kayıp, utanç veren bir olay, hastalık, yaşlılık, başarısızlık, örselenmenin verdiği acı gibi durumlardan kaçmak ister. Kaçma intiharlarının da üç alt tipi vardır; 1. dayanılmaz bir durumdan kaçmak için gerçekleştirilen kaçış intiharları, 2. bireyin bir yakınına kayb etmesinin ardından yapılan yas intiharları ve 3. kişinin bir yanlış ve ya kusur nedeniyle planlaştırılan ceza intiharları.
- Saldırganlık intiharları: kişinin kendisine değil, başkalarına dönük duyguların meydana gelme sebebiyle yapılmaktadır. Saldırganlık intiharlarının dört alt türü vardır; 1. başkalarından öc almak niyetiyle gerçekleştirilen intikam intiharları, 2. kişinin kendisini öldürmeden önce başkasını da öldürdüğü cinayet intiharları, 3. sadece başkalarını etkilemek amacıyla gerçekleştirilen şantaj intiharları ve 4. kişinin çevreye duyurarak yardım istediği intiharları kapsamaktadır.
- Adanma intiharları: Durkheim'in elcil intiharlarını çağrıştıran bu tipin de iki türü vardır: 1. Bireyin değerini yükseltmek amacıyla kendini

birine adamak ya da bir şeye kurban vermek için yaptığı kurban intiharları ve 2. kişinin kendini yüceleştirmek amacıyla kendi hayatına son verdiği intiharlardır.

- Oyun intiharları: birey ölümcül olmasa bile hayatı dolu dolu yaşamak istemektedir. Burada, sözü edilen riskli davranışlar sonucu meydana gelen ölüm olaylarıdır. Oyun intiharlarının da iki alt tipi vardır; 1. kişinin kendi dayanıklılığını göstermek için gerçekleştirdiği dayanıklılık denemesi intiharları ve 2. bireyin yaşamını riske atan ve riskli davranışlarda bulunarak gerçekleştirdiği oyun türü intiharlardır.

1.2.3. Psikolojik açıdan intihar

1.2.3.1. Psikodinamik kuram

Asıl intihar sayılan davranış insandaki yaşama isteğinin yok olması, şiddetli ölüm isteği, deyim yerindeyse ölüme susamışlıktır. İnsanlık tarihi boyunca garip görünen bu ölüm arzusu ve bu arzuyu insanın kendi elleriyle gerçekleştirmesi, her devirde ve her zaman zihinleri kurcalamıştır. Tarih boyunca teologlar, filozoflar, psikologlar ve sosyologlar bu problemi her biri kendi açısından ve türlü görüşler ileri sürerek açıklamaya çalışmıştır (Arkun, 1978).

Psikoanalitik yaklaşım içerisinde intihar en kapsamlı olarak Sigmund Freud ve Karl Menninger tarafından açıklanmıştır. Psikoanalitik yaklaşımın öncüsü olan Freud'un kişilik anlayışına göre insan ruhunda üç tabaka vardır; id, ego, superego. Sağlıklı bir bireyde bunlar uyum göstermektedir. Bunu ego sağlamaktadır. İd'in arzularını dizginleyen ego, süperegoya karşı da sorumlu olmaktadır. Kişiliğin bu unsurları arasında uyumsuzluk ve dengesizlik ruhsal sorunlara neden olmaktadır. Birey hem id'in arzularıyla sonsuz serbestlik isterken, hem de süperegoyun vicdani boyutuyla da yüzleşmektedir. Bu gibi benzer çatışmalar bilinçdışında gerçekleşirse ego zayıflar ve nevroz ortaya çıkar. Freud, kişinin tehlike vaziyetinde kendini savunacağını ya da tehlikeden kaçacağını belirtmektedir. Burada kaçma eyleminin ise uzaklaşmak ya da tehlikeye atlamak şeklinde gerçekleşeceğini iddia etmektedir.

Bu dış ve iç tehlike karşısında duyulan korku-kaygıyla son bulan kaçış kişide saldırı empulsünü tetiklemektedir. Saldırı empulsü iki kutupludur ve dışarıya olduğu kadar kişinin kendisine de yönelebilmektedir. İntihar kendi kendini yok etme isteğinin ortaya çıkmasından ve saldırı empulsünün bizzat kendine yönelmesinden başka bir

şey değildir. Aslında burada süperego ile id'in empülsleri arasında şiddetli bir çatışma söz konusudur. Eğer bu çatışma bilinçdışında oluyorsa, durum ego'nun kontrolünden çıkmaktadır. Freud'a göre bu iki seçenek arasında bocalayanlar ve bir türlü karar veremeyenler intihar davranışında bulunabilmektedir (Katipoğlu, 2015).

Tehlike karşısındaki iç çatışmada bazen tehlike gerçektir, bu zaman kişi kendini savunmayı dener, eğer bu durumda savunma olanaksızsa ve başedemeyeceği bir tehlikeyle karşı karşıyaysa, kişi acıdan kurtulamayacağını düşünerek, kendini tehlikenin içine atarak kaçma yolunu tutabilir. Buna göre de cansız maddeden gelen hayat, yine organik olmayan, cansız maddeye dönme eğilimi göstermektedir. Freud'a göre bu, ölüm içgüdüleridir. İnsanoğlu var olduğu günden beri yaşam ve ölüm içgüdüleri devamlı olarak birbiriyle savaşırlar ve bu iki kutuplu içgüdü her insanda bulunmaktadır (Freud, 1994).

Melankoliklerin intiharı için geçerli olan, çöküntü durumunun dinamiklerini ortaya çıkarmak amacıyla intihar davranışının bir diğer psikoanalitik tanımlamasını, Freud "Matem ve Melankoli" adlı makalesinde denemiştir. Bu makalede Freud, kişideki sadizmin çöküntü hallerinde bireyin kendine yöneldiğini söylemektedir. Burada üstben tarafından terk edilen ego kendini bırakarak ölüme doğru yol almaktadır. Freud'a göre melankolik özellikli kişilerde bir gerileme vardır; burada kişinin egosuyla içine yansıtılmış olduğu sevgi objesi birbiriyle kaynaşmış durumdadır. Bu sevgi objesi kaybedildiği zaman realiteden uzaklaşmaktadır. Nitekim, melankolik özellikli kişiler başka objelere sevgisini yöneltememektedir ve onlarla birleşme gücünden yoksundur. Ancak kendi içindeki kendi egosuyla birleştiği egoya karşı saldırganlık kuvvetlerini yönetmekle, onu yoketmekle objeye sahip olma yoluna gitmektedir. Bu da Freud'a göre psikolojik gerileme mekanizmasıdır (Freud, 1917).

Freud'un intihar davranışının açıklamasında iki temel nokta bulunmaktadır. İntihara eğilimli olan kişi hayatında yaşadığı önemli bir nesnesini kaybettiğinde buna ilişkin öfke duygusunu kendine yöneltmektedir. Bu öfke duygusu yıkıcı eğilimlerle bir araya geldiğinde ise intihar davranışı ortaya çıkmaktadır (Gençtanırım, 2004).

İntiharın bireyde olan ölüm arzusunun bir sonucu olduğunu belirten Menninger'e göre (akt. Alvarez, 1999) ölüm arzusu çok karmaşıktır ve intiharı oluşturan üç öğeden söz eder. Öldürme isteği; saldırı, suçlama, imha, öldürülme isteği; itaat, mazoşizm, kendini suçlama, Ölme isteği; umutsuzluk, korku, yorgunluk. Menninger

bu süreçlerin her birinin son derece karmaşık, muğlak ve birbirlerinden pek bağımsız olmadığını ileri sürmektedir. Örneğin, bir kimse, öteki yanlarını özgürlüğe kavuşturacağı düşüncesiyle sadece bir kısmını öldürmeyi isteyebilir. Ama ölüm kısmen, bir şeye nispeten vardır; sorun kendini öldürmekten öte, bir parçasının yaralarını saracak ve acılarını dindirecek aşırı bir yatıştırma çabasıdır. İntiharda ilk olarak öldürme isteği ortaya çıkar, intihar eden kişi bu arzusunu açık bir şekilde kendine yöneltir, intihar etmeye kalkar. Menninger, intiharın en az cinayet ve tecavüz kadar toplumu ve en az tüberküloz ve kanser kadar bilim adamlarını ilgilendiren bir ölüm şekli olduğunu belirtmiştir.

Bireysel psikolojinin öncülerinden olan Adler`in intihar açıklaması bireyin yaşam biçimi ve toplumla olan ilişkileri üzerinde durulmaktadır. Adler intihar davranışının toplumla yeterli seviyede merakı olmayan ya da bu ilgini kaybetmiş bir kimsenin acil bir sıkıntı veya sorunla karşılaşması durumunda meydana gelebileceğini söylemektedir. Kişinin toplumla uyşamaması, kişilerarası ilişkilerinin kopuk olması tüm başarısızlıkların ortak noktası olabilmektedir. Bunlar da aşağılık duygusunun ve bu duygunun kişi üzerindeki sonuçlarının yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. Zor hayat şartlarıyla karşıkarşıya geldiklerinde psikolojik an nedeniyle yıkılma, çökme durumları vardır. İnsanoğlu daima bir eksikliği, yetersizliği, sonsuzluğu hiç bir zaman bütünlüğü ile kavrayamamanın acısını benliğinde bütün derinliği ile duymaktadır (Yurdusev, 1961). Bireyin yaratma uğrındaki yetersizliği, büyük eksikliği Adler`in bulduğu aşağılık duygusunun asıl sebebidir. Bu yetersizlik, eksiklik duygusu, bundan doğan başarısızlık “ölüm” ve “ölüm düşüncesi”ne sebep olmaktadır.

Görüşleriyle sadece psikolojiyi değil, aynı zamanda sanatı, edebiyatı, felsefeyi de etkileyen Karl Jung`a göre insanlık tarihi boyunca adam öldürmenin başlangıçta çok yoğun ve fakat gitgide azalan bir trend göstermesi ve nihayet cinayetler azalırken intiharların artması egonun dış dünyadan ayrılarak kendisine yönelmesiyle açıklanabilmektedir. Ego dış dünyadan farklılaştığı ölçüde saldırganlık içgüdüleri egonun kendine çevrilir. Yani çocukta ve ilkel insanda dışa çevrilmiş olan bu güçler, dış dünyadan kopmuş ve olgun bir egoda kendine çevrilir. Bu melankoliklerde daha şiddetli bir biçimde kendine döner, örneğin kendi kendini suçlama, kendinden şüphe etme, kendi organlarını kesme gibi davranışlar ortaya çıkmaktadır (Ukray, 2014).

1.2.3.2. Kaçış kuramı

İntiharı açıklamaya yönelik geliştirilen kuramlardan biri de Baumeister tarafından önerilen kaçış kuramıdır. Ona göre intihar davranışları altı aşamalıdır. Birinci aşamada kişi var olan şartların kendisinin ve çevresindeki bireylerin standartlarını karşılayamadığı fikrindedir ve kişi bu aşamada kendinin var olan hayat şartlarına göre yeterli olmadığı düşüncesine kapılmaktadır. Sonra kişi yüksek beklentilerine ulaşamamasına veya içinde bulunduğu stresli yaşam olaylarına karşın kendini suçlar, bu da ikinci aşamaya denk gelmektedir. Bu olumsuz atıflar bireyin öz saygısının düşmesine sebep olmaktadır. Üçüncü aşamada kişi yaşanan hayal kırıklıkları ve olumsuz yaşam olayları karşısında kendini yetersiz ve suçlu olarak algılar ki, bu da olumsuz bir öz farkındalık geliştirmektedir. Dördüncü aşamada olumsuz benliğe bağlı olarak kaygı ve depresyon ortaya çıkmaktadır. Kuram, beşinci aşamada bilişsel bir yıkımın baş kaldırdığına işaret etmektedir. Bu da bireyin iç dünyasındaki anlamlılık ve bütüncüllüğünü zayıflatmaktadır. Anlamlılık ve bütüncüllüğün yıkımı ile birlikte anlık duygu ve düşüncelere odaklanma ve bundan doğan anlık hareketler gibi davranışlar ortaya çıkmaktadır. Kaçış teorisi altıncı aşamada kişiyi intihara yönelten dört sonucun olduğunu ileri sürmektedir:

- kendini öldürmek isteyen bireyin bunu engelleyebilecek içsel yasakların yok oluşu,
- bireyin kendisini yaşadığı olaylar üzerinde hiç bir etkisi olmayan kurban olarak görmesi ya da kendini karşılaştığı sorunları çözemez olan çaresiz biri olarak hissetmesi,
- bireyin içinde bulunduğu sorun ve sıkıntıları bastırarak hissizlik duygusuna kapılması,
- bireyin diğerlerine göre işlevsel olmayan tutum ve irrasyonel bilişlere sahiplenmesi (Eskin, 2012).

1.2.3.3. Umutsuzluk kuramı

İntihar insanoğlunun ölümle tanışma yollarından biridir. Çaresiz kalan birey, bazen toplumu cezalandırmak, bazen de benliğini kapsamış umutsuzluğa son vermek için intiharı tercih etmektedir. Umut duygusu kişinin gelecek ile ilgili bir amaca ulaşmak için duyduğu beklentilerdir. Bu duygunun en önemli özelliği bir çıkış yolunun, bir

çözüm biçiminin varlığına olan inanç ve yardım ile de olsa bireyin varlığında değişiklikler olabileceği yönündeki düşüncelerdir. Umutsuzluk ise umudun tam tersi bir isteği gerçekleştirme arzusunda yok olan olumsuz ve çözümsüz beklentiler şeklinde tanımlanmaktadır. Ciddi psikiyatrik bozukluklardan olan depresyonun en önemli belirtilerinden biri de kişinin varlığını kapsayan umutsuzluk duygusudur. İntihar eğilimlerinin derecesinde depresyonun etkili olduğu ve depresyon ile intiharin yakın bir korelasyonunun olduğu belirtilmektedir. Beck (1974; akt. Dilbaz ve Seber, 1993) tarafından geliştirilen umutsuzluk ölçeği ile yatarak tedavi alan ve intihara teşebbüs eden hastalarla yapılan araştırmada umutsuzluğun hem depresyon hem de intihar eğilimi ile ilişkili olduğu saptanmıştır.

1.2.3.4. Shneidman kuramı

Shneidman, intihar davranışını ağır sorun ve sıkıntılarla başbaşa kalmış, dayanılmaz acılara maruz kalan ve bunlarla başedecek gücü olmayan kişinin ürettiği çözüm yolu olduğunu belirtmektedir. Bütün varlığı bürüyen bu hafifletilmesi bile zor olan acılar ruhsal gereksinimlerin engellenmesinden kaynaklanmaktadır. Shneidman'a göre özkıyım davranışı anlamlandırılması kolay bir olay değildir. Hem tamamlanmış intiharlarda, hem de intihar girişimleri süreçlerinde kendi sistemine göre mantığı vardır (Öztürk ve Uluşahin, 2014). Shneidman'a göre intiharlar üç ana gruba ayrılmaktadır.

- Bencil intiharlar; kişiye özgü ruhsal yapıdan kaynaklanmaktadır. Bu intiharlar psikolojik intiharlardır.
- Çiftli intiharlar; kişinin yakın ilişkide bulunduğu kişiler tarafından doyurulamayan isteklerini belirleyicidir, burada, kişinin ilişkilerinde yaşadığı tatsızlıklar ve hayal kırıklıkları, öfkesi ve doyurulamayan istekleri kişiyi kendi canına kıydırmaktadır.
- Soyutlanma intiharları; burada birey insanlıktan soyutlanmıştır, soyundan, neslinden ve çevresinden. Bunlar hem de yalnızlık intiharlarıdır.

Bundan ilave Shneidman bütün intiharlarda ortak olarak bulunan on özellikten bahsetmektedir. Bunlar çözüm arayışı, bilinçliliğin sonlandırılması, dayanılmaz ruh acısı, doyumu engellenmiş psikolojik gereksinimler, çaresizlik-umutsuzluk, daralma,

ikirciklilik, kaçma isteği, intihar niyetini bildirmek gibi sıralanabilmektedir (Öztürk ve Uluşahin, 2014).

1.3.Yaratıcı Kişilerde İntiharın Var Oluş Nedenleri

1.3.1. Yaratıcılık ve mizaç arasındaki etkileşim

Olmayan bir şeyi hayal edebilme ya da var olan bir şeyi herkesten farklı yollarla yapabilme ve yeni fikirler geliştirebilme yeteneği yaratıcılıkla ölçülmektedir. Başka şekilde yaratıcılığın açıklaması her kesin gördüğü şeyi aynı görüp onunla ilgili farklı şeyler düşünebilme becerisi olarak belirtilebilmektedir (Erdal, 2002).

İnsanoğlunun var olduğu günden beri yaratıcılık yeteneği de var olmuştur. Çevresindeki insanlarla aynı şeyi gören, ama farklı şeyler yaratan kişiler, tarihöncesi yaşayan bu ilk yaratıcı insanlardan biri yerden bir taş alıp onu bir alet olarak görmüş, bir diğeri taşın yontularak keskinleştirilip sivriltilebileceğini fark etmiştir. Bu eski yaratıcı insanlardan bazıları, yazının icadından çok daha önceleri hikaye anlatıcılarına dönüşmüş, böylece hikaye ve efsaneler kendilerinden sonraki nesillere aktarılmıştır.

Uzun zamanlardan beri insanın yaratıcılık becerilerine dair birçok inanılmaz örneğe rastlanmıştır. Mısır'daki piramitler, Chichin İtza'daki Maya herabeleri, Türkiye'deki Nemrut dağında bulunan heykeller; insanın sabır ve sebatla yaratabildiklerinin kanıtıdır. Müzik de daha ilk zamanlarda yaratılmış ve bu yaratıcılık örnekleri çeşitli elle yapılma aletler eşliğinde gerçekleşmiştir (Andreasen, 2015).

Tarihin ilk zamanlarında bile insanlar yaratıcılık kıvılcımına sahipti. Henüz var olmayan şeyleri görmüş, hayal etmiş ve bunu sanat, edebiyat ve mimari yoluyla ifade etmişler.

Yaratıcılık üstüne her araştırma, ister beyin yapısı ve fonksiyonuyla ilişkili olsun, ister kişilik özellikleri ile temelde zor bir soruyla başlamak zorundadır. Yaratıcılık tam olarak nedir sorusuna yanıt olarak, kökeni Latince olan yaratmak, yapmak ya da üretmek diğe yanıtlanmaktadır (Andreasen, 2015).

Yaratıcılık teriminin tanımsal yaklaşımında, yüzeysel estetizm olan, sahte ilkeleri ile var olan yaratıcılıkla arasındaki ayrımı ortaya koymak önemlidir. Bu ayrım sanatçı ve felsefecilerin yüzyıllardan beri belirgin kılmaya uğraştıkları bir ayrımdır (May, 2003).

Yaratıcılık alanında çağdaş yaklaşımlardan psikoanalitik görüş, yaratıcılık yeteneğinin anlatım ve güdülenmelerinden başlayarak kökenleri, sapsmaları ve verimlerine kadar titiz bir şekilde ilgilenen yaklaşımdır. Freud, ilk yazılarında yaratıcılık yapısının tüm inceliklerini, anlayamamaktan korkmamakla beraber, sonraları, çağdaş görüş kavramlarını geliştirerek olumlu bir yöne çevirmiştir.

Freud bireyde yaratıcılığı, topluma ve kişinin kendine zarar verebilecek “libido” enerjilerine karşı genç yaşta bilinçaltında yer alan çatışmalarına, bir savunma olarak görmektedir. “Yüceltme” savunmasından sonra izlenen yaratıcı davranış, başka bir deyişle, cinsel saldırganlık enerjilerinin, kültürün onayladığı biçimde, bilinçaltı süreci ile yöneltildiğinin açıklamasıdır. Freud`a göre yaratıcılık yeteneğine sahip olan kişi, doyuma erişmemiş bilinçaltı enerjilerine bir çıkış yolu bulmak için, gerçek dünyasından kısmen ayrılarak bir düşünme sığınmaktadır (Yavuzer, 1994). Daha sonraları, yaratıcılık teriminin tanımlanması üzerine farklı psikoanalitik yorumlar ele alınmıştır. Burada Freud`un görüşünden uzaklaşarak ego yapısının bütünleştirme işlevine önem verilmiştir. Ayrıca, psikoanalize çeşitli saldırılı eleştiriler yöneltilmiş, psikoanalizin getirdiği yenilikler unutulmuş ve Rank Kris gibi araştırmacıların alana kattığı artı değer varlığını koruyamamıştır. Freud`dan sonra ilk olarak Kris yaratıcılığın kendisini araştırmış ve yazılarında, birincil süreçlerin, bilinç öncesi bazı mekanizmalar yoluyla yaratıcı süreçlere dönüştüğünü açıklamıştır.

Kendisi de bir sanatçı olan, sanatçılara çok daha yakın duran Carl Jung`un, sanata ve sanatçıya karşı görüşü daha sıcaktır. Sanatçıyı kolektif bilinçdışının taşıyıcıları olarak insanlık tarihinde üstün özelliklerle farklı bir yere koymakta ve onu Freud`un aksine yüceltmektedir.

Jung insanın yaşantılarından alıntılarını psikolojik anlamının sınırlarını aşmadığını söyleyerek, estetiği arketiplerin bilinçdışı animasyonu olarak tanımlamıştır (Geçtan, 2014). Yazma yeteneğine sahip olan yaratıcı kişilerde, bu arketiplerin bilinçdışı canlanması gerçekleşmektedir ve bu kişiler yaratıcı yapıtlarını böylece ortaya koyarlar. Bu açıdan incelendiğinde edebiyatçılar, insanlığın ortak bilinçdışı deneyim ve kültürel niteliklerini çağa ve aynı zamanda yaşanan güne taşıyan kişiler olarak evrensel bir işlev görmektedirler (Ukray, 2014). Bir başka deyişle Jung`a göre yaratıcılık, yaşantıları ya da doğan düşünce biçimlerini değil, çok daha ilkel ve birincil bazı süreçleri içermektedir.

Yaratıcılık bilincin genişlemesidir. Bilinçdışını görebilme, ilişkiye girebilme cesaretini göstermesidir. Yaratıcılığın standartlaşmış bir ölçüm tekniği bulunmamaktadır. Çünkü yaratıcılığın bireyin bilinc alanına çıkması ve sonra ürüne dönüşmesinden öncesine ait süreçleri, ilham denen sıçrama ve kavrayışı herhangi bir biçimde ölçebilmek mümkün değildir. Sadece orataya çıktıktan sonra, öncesine ilişkin varsayımlar ortaya atılabilmektedir. Bu konuda bireysel farklılıkların çok oluşu da işi zorlaştırmaktadır. Yaratıcı bireyler yaratıcı oldukları alana göre farklı duygular ve kişilik özelliklerine sahiptirler. Ama yine de, yaratıcı birey, yaratıcı olmayan bireyin, olduğu gibi kabullendiği toplumsal kuralları, yaşam biçimini sorgulama eğilimi gösterir. Bu nedenle kendini içinde yaşadığı kültürden ayrı tutan bir özelliğe sahiptirler. Çoğunlukla yaratıcı insan sorulara kesin ve net yanıt vermek yerine belirsiz, olasılıklar içeren yanıtlar verir. Bu da kendine güvensizmiş gibi bir algı yaratmaktadır. Yaratıcı insanların diğer bir ortak özelliği yalnızlığa katlanma eşiğinin yüksek olmasıdır, saatlerce tek başlarına çalışabilir güce sahiptirler (Şimşek, 2012). Yaratıcılığın ortaya çıkabilmesine zemin yaratan önemli faktörlerden biri, kişinin tek başına kalabilme imkanına sahip olmasıdır. Deneysel olarak yaratılan uyaran yoksunluğu durumlarında beynin kendisi uyaran kaynağı olur ve primer süreçlere ilişkin belirtiler ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple, yaratıcı kişiler arasında özellikle içedönükler için, sindirme ve yenilenme amacıyla zaman zaman yalnız kalmak iyidir. Böylece aşırı uyarılmadan, bitkinlikten kaçınmış olurlar. İçedönüklerin daha çok kendi başlarına kalma ihtiyacı duymaları kesinlikle, onların asosyal olduğu anlamına gelmemektedir. Tam tersine sessiz insanlar etraflarında nelerin olup bittiğini doğru düzgün anlamak istemekte, bu nedenle de olup bitenleri tam olarak sindirmeye gerek duymaktadırlar (Loehken, 2016).

Bilim alanında yazılar yazan gazeteci Winifred Gallagher (akt. Cain, 2012) şöyle der; “Dürtülere boyun eğmek yerine, bizi onlar üzerinde düşünmeye iten mizacın başarısı, fikri ve sanatsal edinimle olan uzun süreli ilişkisinden gelir. Yani, hayat cinsiyet ve ırk kadar kişilik özelliği tarafından da biçimlenir. Ve kişiliğin en önemli yönü, “mizacın kuzeyi ve güneyi”, içedönük-dışadönük yelpazesinin neresine düştüğüdür. Kişinin bu yelpazedeki yeri, arkadaş ve eş seçiminde, farklılıklarla nasıl başa çıktığını etkilediği gibi, tercih ettiği meslek ve o meslekteki başarısını da etkiler. İçedönük kişiler, özellikle melankolik mizaç özelliği gösteren kişiler duyarlılık, ciddiyet ve utangaçlıkla beraber, hayal kırıklığı ve patoloji arasında bir yerde duran

ikinci sınıf bir kişilik özelliği olarak görülmektedir. Dışadönük bir İdeal'in gölgesinde yaşayan içedönükler erkeklere ait bir dünyadaki kadınlara benzetilmektedir. Halbuki en büyük fikirlerin, sanat eserlerinin ve icatların bazıları-evrim teorisinden Van Gogh'un ayçiçekleri dahi iç dünyaları ile ve orada bulunan hazinelerle uyum içinde olan, sessiz kişilerin ürünüdür. İçedönükler, yalnız vakit geçirmeyi sevdiği için ve "tek başınalık" yaratıcı düşünce için önem taşıyan bir faktör olduğundan, bir çok farklı alanda en yaratıcı kişiler içedönükler arasından çıkmaktadır. İçedönükler olmasaydı bir çok yaratıcı keşiften ve eserden mahrum kalırdık: Van Gogh, Charles Darwin, Franz Kafka, Schopenhauer gibi (Loehken, 2016).

Aristoteles'in Sorunlar kitabında ilk kez sanat ve yaratıcılığa eğilimli kişilerin melankolik mizaç özellikleri gösterdiği ileri sürülmüştür. Kitapta, Aristoteles nasıl olur da olağanüstü adamların, felsefe ya da politika gibi faaliyetlerde bulunan kimselerin "melankolik" bir ruh haline sahip olduğunu ve hatta nasıl olur da bazılarının bundan kaynaklı olarak muzdarip olduğunu sormaktadır. O'na göre Antik çağın en önde isimleri Empodokles, Platon, Sokrates ve bir çok meşhur şairlerin ve yazarların çoğunluğu melankolik ruh hali göstermektedir ve sözünü şöyle sürdürmektedir: "Bünyeleri hatırı sayılır dengesizlik gösterdiği takdirde, çok melankolik dururlar; ama bünyeleri denge gösterenler, olağanüstü adamlardır (akt. Borgna, 1930).

Victor Hugo, "melankoli hüznü olma mutluluğudur" der (akt. Volant, 2005).

1.3.2. Yaratıcı kişilerde intihar meseleleri

Varoluşsal bir problemin çözümünü öznenin kendi yaşamını yok etme olgusunda arayan ve bulan her türlü davranışı gösteren intihar, psikolojik ve psikiyatrik açıdan sanrılardan, gerçek dışı düşüncelerden ileri gelmektedir. Kişi, bir tehlikeden, utançtan ya da korkudan kaçmak için kendi canına kıymaktadır. Bu nedenle kişinin çevresindeki insanlarla ve nesnelere sağlıklı ilişki kuramaması, aşırı bunalım ve üzüntü kişide melankolik intihar adı verilen davranışa yol açmaktadır. Bu durumda intihara yol açan şey hastanın zihnini etkisi altına alan ölüm saplantısıdır ve kişi ölüm arzusunu bir türlü kafasından atamamaktadır. Yüzyıllar boyu bir tür delilik olarak nitelenen intiharın Avrupa ülkelerinden elde edilen sayısal verilerden tımarhanelerde intiharın nadiren görüldüğü bilinmektedir (Bonnafoos, 1927). Çünkü

deliler olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kuramamaktadır. Akli dengesi yerinde olmayanların aksine yaratıcılar ve dahiler arasında intihar olgusu oldukça yaygındır. Bu güne kadar bir çok ünlü yazar, sanatçı, müzisyen, oyuncu, ressam, edebiyatçı kendi canına kıymıştır. 19. Yüzyılın başlarında Avrupa'da şöyle bir düşünce yaygınlaştı: “İntihar, dahilerin ödemesi gereken pek çok bedelden biridir” (Arslan, 2014). Genel olarak bir yaratıcını, ya da sıradan bir bireyi intihara sürükleyen sebepler çok karmaşıktır ve bu karmaşanın nedeni insan yapısının çeşitliliğindedir. Buna rağmen manik depresif hastalığın sert, değişik biçimlerinden mustarip olan bir çok yaratıcı kişinin yarattıkları melankolik ruh halinden dönüşümlü olarak etkilenmiş olduğu bir gerçektir. Bu, Virginia Woolf'un romanlarında, Sergey Yesenin'in şiirlerinde, Kay Jamison'un otobiyografilerinde, Van Gogh'un resimlerinde kendini göstermektedir.

Genel olarak ölüm edebiyatın en önemli temalarından biridir. Lev Tolstoy'da büyük bir soru olan ölüm, Dostoyevski'de sara nöbetleriyle gelmekteydi. Shakespeare'in sözlüğünde ise ölüm cinayetle yanyana yazılmaktaydı. Aleksandre Soljenitsin yaşadığı günlere iyileşmesi mümkün olmayan bir hastalık gibi bakmaktaydı. Kafka ise yarattığı cesetleriyle birlikte dolaşan insanların korku ve yalnızlık dolu yaşamlarını göstermekteydi (Yücel, 2005). Camus için ise insan dünyada bir yabancıydı, bir çöp yığını içine fırlatılmıştı ve asla bir parçası olamayacağı bu dünyada yaşamaya zorlanmıştı. Bu dünyaya bağlanmak, kaybolmak demektir, kendini nesneleştirmektir ve dünyadan ayrı düşmektir. Ona göre yaşanmaya değer bir hayatın var olup olmadığı önemli felsefi sorunlardan birisidir. Camus'un fikrine göre yaşanmaya değer bir hayat sorusu için ölen çok insan vardır. Camus, kendini öldürmenin, bir anlamda kendini itiraf etmek olduğunu söyleyerek: “Kendini öldürmek, melodramlarda olduğu gibi içindekini söylemektir” der (Camus, 1997, s.10).

“Yıkma tutkusu aynı zamanda bir yaratma tutkusudur” der Mikhail Bakunin (akt. Alvarez, 2007, 13).

Hayatı boyunca ileri seviyede manik depresif bozuklukla çarpışan ve 30 yaşında acımasız şekilde intihar eden Amerikan şair yazar Sylvia Plath üzerine incelemeler yapan, kendisi de 30 yaşını doldurmadan “bekleme salonu” olarak gördüğü yeryüzünü terk eden Türk şairi Nilgün Marmara ise “Bazı sanatçılar verdikleri tepkiyi aşırılaştırıp, ıstırap verici bir şekilde kendi benliklerinden yoksun oldukları

hissine kapılarak dünyada eylemlerde bulunmaktan vazgeçerler. Bu yokluklarda, incinebilir benliğin çeşitli ölümleri bir tür eşsiz, keskin ve somut ölüme, dolayısıyla intihara dönüşecektir” der (Marmara, 2006, s.19).

Her intihar bir şiiirdir. Bambaşka bir şiiir. Sanatçının intiharı ise, olabildiğince bireyselleştirilmiş, bencil bir intihardır. Yaratıcılığın bittiğini, tükendiğini, inişe geçtiğini duyumsayan sanatçı ıssızlığını sonlandırır. Kendi elleriyle sonlandırır gözünü bile kırpmadan (Çekirge, 1996).

1.3.3. Yaratıcı kişilerde intiharın oluşmasında melankolinin rolü

“Kaygı ve üzüntünün uzun sürdüğü durumlar melankolidir” bu Hippocrates`ın Aforizmalar`ında geçen melankolinin ilk tanımıdır ve belirtileri üzüntü ve kaygıdır. Bununla birlikte kısa süre içinde bu kez felsefi anlamda, ilkinin aşan ikinci tanıma Aristoteles`in Sorunlar`ında rastlanmaktadır. Aristoteles melankoliği hastalık açısından değil, deha açısından değerlendirmektedir: “Felsefe, şiiir, sanat alanlarındaki sıra dışı adamlar melankoliktir ve bazıları kökeni kara safra olan hastalıklara yakalanmaktadır” (Prigent, 2009). Hippocrates`ın tanısından daha geniş bir alanı kapsayan bu düşünce hem de ikircildir ve melankolinin durumu sürekli değişir; doğal halinde soğuk bir madde olan kara safranın organizmada fazla bulunması halinde sersemlik ya da korku içinde olan; sıcak olması halindeyse, deliliğe ve intihara yönele bilecek olan kişi, aynı zamanda sıra dışı bir konuma, dehaya da kavuşabilmektedir.

Bir ruh hali olarak ya da bir hastalık olarak melankolinin kendine özgü bir şekilde yaratıcı deneyimin ortaya çıkışı üzerinde yansımaları vardır.

Yazmamak melankoliyi körükleyebilir ama ne gariptir ki, bunun tersi de doğrudur. Melankoli de yazmayı körükleyebilir (Kristeva, 2009). Kristeva`ya göre kara bir güneştir melankoli, pırıl pırıl ışık saçması bile, yazmak ve yaşamak için ihtiyac duyulan enerjiyi sağlamaktadır.

Melankolide yaşanan acı, bir haz kaynağı olabilmektedir. Güdülerin bu karmaşasına Freud hayatının yarısını vermiştir; Melankolide bilince hükmederek sanki kişide var olan sadizmin tümünü üstlenircesine egoya karşı acımasız bir şiddet gösteren aşırı derecede güçlü bir süperegoyla karşılaşır. Sadizm hakkındaki görüşlerinden kalkarak, süperegoda yer edinen yıkıcı unsurların egoya yöneltildiğini söyler. Şimdi süperegoda egemen olan tek şey, katışıksız bir ölüm içgüdüğü kültürüdür ve

gerçekten de çoğunlukla egoyu ölüme itmeyi başarır. Üstelik, geçmişindeki karmaşık nedenler yüzünden ego hassaslaştıkça süperregonun öfkesi karşısında daha da korunmasız bir duruma düşer; melankolideki ölüm korkusunun yalnızca bir tek açıklaması vardır: Ego, sevileceği yerde, süperregonun nefretine ve zorbalığına uğradığını anladığı için kendini bırakır. Bu yüzden ego için yaşamak sevimle, süperego tarafından sevimle eşdeğerdedir (Alvarez, 2007).

Yaratıcı deneyim ile melankoli arasındaki ilişkini farklı ve özgün şekilde ele alan bir diğer kişi Tellenbach'tır (akt. Borgna, 1977). Ona göre dahilerin hissettiği hüzüden gelen depresyon halinin işaretleri, dehasal itkinin kuraklaşması, yaratıcı atılımın sönmesidir. Bu zaman ruhsal hayatta derin bir durgunluk yaşanır ve bunu hiçlik deneyimi izlemektedir. Ancak ruhsal yaratıcılık onlara varoluşsal bir tatmin vermektedir ve onlar için ancak bu anlam taşımaktadır; yaratıcılık ufuklarının kapanması halinde ise, içlerinden sonu olmayan bir hüzen ve üzüntü fişkirir ki, bu da istemli bir ölüm düşüncesine yol açmaktadır. İstemli bir ölüm düşüncesi de intihar ve intihara teşebbüsdür.

Jamison (2009) intihar ederek hayata son vermenin korkunç bir ölüm şekli olduğunu belirtmektedir. Bu korkunç sona yol açan ruhsal ıstıraplar şiddetli ve hafiflenemez çaresiz durumları kapsamakta ve genelde bu süreçler uzunvadeli olmaktadır. Bu acıya son verebilecek ya da yatıştırabilecek hiç bir ilaç bulunmamaktadır. İntihar davranışında, ölüm şekli korkunc olmakla beraber hem de şiddet doludur. Bu davranışa yönelik bireylerin çaresizlik duyguları ve yaşadıkları acı hem kişisel hem de tarif edilemezdir. İntihar davranışı, çöhu kez tamamlanmış kötü sonuçlarında anlatılması güç olan ve şaşkınlık doğuran yıkımı barındırmaktadır. Melankolik mizaçta ise ateş tohumlarının ta kendisi vardır; gündüzleri bile bazı kötü nesnelere tarafından korkutulur ve şüphe, korku, keder tasa, utanc, acı vs. ile hırpalanırlar; vahşi atlar gibi bir saat, bir dakika bile hareketsiz kalamayacakken kendi iradelerine bile karşı çıkacak kadar kararlıdırlar ve sürekli onu düşünürler; o ruhlarını gece gündüz kemirir ve sürekli işkence çekerler. Bu zavallı hayatta hiç bir çare bulamayınca bu iğrenç, çirkin ve usandırıcı günlerin ortasında nihayet acılarını sadece ölümün, kendi kendilerinin kasapları olmanın dindirebileceği sonucuna karar verirler ve kendi hayatlarına son verirler (Burton, 2009).

2. GEREÇ VE YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu bölümde araştırmanın konusu, gerekçesi, önemi, varsayımları, sayıltıları ve sınırlılıkları, araştırmada kullanılan ölçme araçlarının özellikleri, verilerin analizi ve yorumlanması yer almaktadır.

2.1.1. Araştırmanın konusu

Yüzyıllar boyunca, bireyin kendi hayatına son verdiği veya son vermek için teşebbüs ettiği merak konusu olmuştur. Günümüzde intiharla ilgili bir çok araştırma mevcuttur. Bu çalışmada geçmiş intihar araştırmaları arasında da dikkati çeken nokta yaratıcılık ve melankolik mizaç özelliği gösteren kişilerin intihar düşünceleri ve intihara teşebbüs düzeylerinin incelenmesidir.

2.1.2. Araştırmanın gerekçesi ve önemi

İntihar eylemi, kişinin kasıtlı olarak kendi hayatına son verme eylemi olarak açıklanmaktadır. Bu konuyu çalışmakta amaç edebiyata ve sanata yatkın olan kişilerin melankolik mizaç özellikleri gösterdiğini ve “melankoli ve yaratıcılık” özellikleri ile intihar düşünceleri arasında ilişkinin incelenmesidir.

2.1.3. Sayıltılar ve sınırlılıklar

Araştırma sürecinde uygulanan veri toplama araçlarının bu araştırmaya katılan yaratıcı kişiler tarafından gerçek durumlarını yansıtacak biçimde cevapladıkları varsayılmaktadır.

Bu araştırma bulguları edebiyat ve sanat dalında çalışan ve melankolik mizaç özellikleri taşıyan kişiler üzerine genellenebilmektedir

Araştırmada bağımsız değişken olarak “Eysenck Kişilik Ölçeği” ve bağımlı değişken olarak “İntihar Olasılığı Ölçeği” bulguları kullanılmıştır.

2.1.4. Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın amacı, yaratıcı kişilerin intihar olasılığı düzeyleri ile yaratıcı kişilerde melankolik mizaç özellikleri arasındaki ilişkini belirtmektir. Buradan yola çıkarak: Yaratıcılarda melankolik mizaç özellikleri ve melankolik mizaç özellikleri sergileyen yaratıcı kişilerde intihar olasılığı incelenmiştir.

2.1.5. Varsayımlar

Bu araştırmada “yaratıcı kişilerde melankoli ve intihar olasılığı düzeyleri arasında ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmış, yaratıcılarda melankoli ve intihar arasında ilişki incelenmiştir. Yaratıcı kişiler “Eysenck Kişilik Ölçeği”nde melankolik Mizaç özellikleri sergileyecekleri ve Melankolik Mizaç özellikleri sergileyen yaratıcı kişiler “İntihar Olasılığı Ölçeği”nde orta ve yüksek düzeyde intihar olasılığı tutumu gösterecekleri varsayılmıştır.

2.1.6. Denekler, alan, veri kaynakları, yer, süre ve destek

Araştırma, Türkiye'nin İstanbul ilinde edebiyat ve sanat dalında çalışan (tiyatro oyuncular, yazar, ressam, müzisyen) kişilerin mizaç özellikleri ile intihar düşünceleri ve intihar olasılığının karşılaştırılması için yapılan ilişki tarama modelinde bir çalışmadır. Araştırmaya gönüllü olan sanatçı kişilere “kartopu örneklem” (snowball sampling) tekniği kullanılarak ulaşılmıştır. Bu teknik, örnekleme oluşturan denekler aracılığıyla benzer araştırma şartlarını taşıyan diğer deneklere ulaşılmasını sağlayan; bunun için eldeki denekleri veri aracı olarak değerlendiren bir araştırma örneklem metodudur (Kenneth, 1982, s. 99-100).

2.1.7. Kullanılan araçlar

Bu araştırmada Demografik Soru Formu, Eysenck Kişilik Ölçeği (EPQ) ve son olarak İntihar Olasılığı Ölçeği (İ.O.Ö.) kullanılmıştır.

2.1.7.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların cinsiyet, yaş, evlilik durumu, eğitim durumu, mesleği ve şu anda hangi sanat dalında çalıştığına ilişkin 6 maddeden oluşan anket formu tertiplenmiştir.

2.1.7.2. Eysenck Kişilik Ölçeği (EPQ)

Eysenck Kişilik Ölçeği, Eysenck tarafından (1975) geliştirilmiştir. Bu ölçek 16 yaşından itibaren tüm bireylere uygulanabilmektedir. Ölçek evet ve hayır şeklinde cevaplanan 101 sorudan oluşmaktadır. Eysenck Kişilik Envanteri dört ayrı boyutu ölçmektedir; bu maddelerin 23 item “nörotizm” boyutunu, 21 item “içe-dışadönüklük” boyutunu, 25 item “psikotizm” boyutunu ve 21 item de “yalan” boyutunu kapsamaktadır. Bu çalışmada mizacı belirleyen, nörotizm ve içe-dışadönüklük olarak isimlendirilen iki alt boyutu kullanılmıştır. Nörotizm ölçeğindeki maddeler: 3, 7, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36, 40, 44, 52, 60, 64, 68, 72, 75, 79, 82, 86, 89, 94, 98. Dışadönüklük ölçeğindeki maddeler ise: 1, 5, 10, 15, 18, 22, 26, 30, 34, 38, 42, 46, 50, 54, 58, 62, 66, 70, 77, 92, 96. Araştırmada kullanılan Eysenck Kişilik Envanteri Türkçe’ye Prof. Dr. Kadriye Esin Cantez tarafından çevirilerek uyarlaması yapılmış bir ölçektir. Eysenck Kişilik Envanteri’nde nörotizm ölçeği (N), tek türde sorulardan oluşmaktadır. Yani bu ölçeğin sorularından herbirine verilen “evet” cevabı nörotikliğe, “hayır” cevabı ise boyutun karşıtı olan tutarlılığa işaret etmektedir. Dışadönüklük (E) ölçeğinde ise iki tür soru bulunmaktadır. Bazı maddelere verilen “evet” cevabı ile, yine aynı ölçekte bazı maddelere verilen “hayır” cevabı ölçeğin amaçladığı özelliğe işaret eder. Ters maddeler veri girişi sırasında ters kodlanmıştır. EPQ’nün dört alt ölçeğinin güvenilirlik katsayısı (test-tekrar-test) .80 ile .90 arasındadır. Nörotizm boyutu için .86, içe-dışadönük boyutu için .89 olarak saptanmıştır. Şahsiyetin, yüksek seviyeli faktörleri için bu güvenilirlik seviyesi yeterlidir ve benzer faktörleri ölçen başka testlerinkinden aşağı değildir (Cantez, 1988).

2.1.7.3. İntihar Olasılığı Ölçeği (İ.O.Ö)

Ölçek intihar olasılığını ölçmek amacı ile J. G. Cull ve W. S. Gill tarafından 1988 yılında geliştirilmiştir. 14 yaş ve üstündeki bireylere uygulanabilmektedir. Ölçekte amaç ergenlerde ve yetişkinlerde intihar riskinin değerlendirilmesidir. Ölçek 36 madde ve dört alt ölçekten oluşmaktadır. Alt ölçekler “Umutsuzluk”, “İntihar Düşüncesi”, “Kendini Olumsuz Değerlendirme” ve “Düşmanlık” olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cull ve Gill, 1990) toplam puan için .93 ve sırasıyla alt ölçekler için: İntihar Düşüncesi .88, Düşmanlık .78, Umutsuzluk .85 ve Kendini Olumsuz Değerlendirme .58 olarak saptanmıştır (Akt. Tuğcu, 1995).

Umutsuzluk Alt Ölçeği: Umutsuzluk kuramında da belirtildiği gibi insanları intihara götüren en önemli etkenlerden biri de umutsuzluk duygusudur. Umutsuzluk duygusu aynı zamanda depressiv bozuklukların da önemli belirtilerinden biridir. Beck'in bilişsel modeline uygun değerlendirilecek olursa depresyona eğilimli bireyler benliklerini olumsuz değerlendirmektedirler. İntihar olasılığı ölçeği, umutsuzluk alt ölçeğinde intihar davranışı ve umutsuzluk duygusu arasındaki bu önemli ilişkiden yola çıkarak geliştirilmiş 12 itemden oluşmaktadır ve kişinin umutsuzluğunu ölçmektedir (m5, m12, m14, m15, m17, m19, m23, m28, m29, m31, m33, m36) Puan aralığı 0-36'dır.

Olumsuz Kendilik Değerlendirmesi: İnsanı intihara götüren süreci altı basamakta inceleyen Kaçış Kuramında, sürecin ikinci basamağında kendisine olumsuz atıflarda bulunan bireyi bu duyguya kapılmaya zorlayan süreç yüksek beklentilerinden doyum sağlayamamasıdır. Kişi beklentilerinin karşılanamamasının sebebini kendisinde arayarak kendisini suçlamakta ve böylelikle benlik saygısı düşmektedir. Buradan da anlaşıldığı gibi intihar davranışında özsaygı yitiminin ön planda olduğu söylenebilir. İntihar olasılığı ölçeğinin olumsuz kendilik değerlendirme alt ölçeği de bu kuramlar temelinde kişinin benliğine ilişkin olumsuz atıflarını ölçen 9 itemi kapsamaktadır (m2, m6, m10, m11, m18, m22, m26, m27, m35). Puan aralığı 0-27'dir.

Düşmanlık Alt Ölçeği: Freud'un psikoanalitik teorisine göre intihar davranışı, sevgi nesnesinin kaybedilmesi ile ortaya çıkan saldırganlık dürtülerinin benliğe yöneltilmesinin bir sonucu olabilmektedir. Bu hem de terk edilmekten dolayı ortaya çıkan, düşmanca dürtülere yönelik bir savunma olarak da düşünülebilmektedir. Kişideki düşmanlık duyguları yoğun olduğu kadar kişinin intihar davranışı sergileme olasılığı artış göstermektedir. Bu bağlamda intihar olasılığı ölçeğinin düşmanlık alt ölçeğini oluşturan maddeler bu teorik temel çerçevesinde geliştirilmiştir. Toplam 7 maddeden oluşmaktadır (m1, m3, m8, m9, m13, m16, m34). Puan aralığı 0-21'dir.

İntihar Düşüncesi Alt Ölçeği: İntihar süreci düşünce ile başlar. Kişi intihar eylemini gerçekleştirmeden önce bu konuda planlar yapar. İntihar olasılığı ölçeğinin intihar düşüncesi alt ölçeği de bu ilişkiyi temel alarak hazırlanmış ve kişinin intihar düşüncesinin yoğunluğunu ölçen 8 madde içermektedir (m4, m7, m20, m21, m24, m25, m30, m32). Puan aralığı 0-24'dür (Atlı, 2007).

Ölçeğin el kitabında (1990) ölçekten elde edilen olasılık puanlarının belli sınırlar içerisinde nasıl yorumlanacağı belirtilmiştir: (0–24) bu değer aralığı normal ya da klinik düzeyde olmayan intihar riskinin göstergesidir. (25–40) hafif, bu düzeydeki bir risk puanı kişinin herhangi bir düzeyde intihar düşüncesi olmaksızın yaşadığı depresyonun bir belirtisi olabilir. Uygun müdahale yöntemini belirlemek için klinik görüşme yapılmalıdır. (50–74) orta, aşırı olmamakla beraber ciddi intihar riskinin göstergesidir. İleri gözlemlerin belirtilmesi için kişi ya hastaneye yatırılmalıdır ya da bir çevrenin yardımı ile beraber kişi ayaktan gözlem altında tutulmalıdır. (75–100) şiddetli, bu oran yüksek derece intihar riskini göstermektedir. Kişi acilen hastaneye yatırılmalıdır ve birebir sürekli takibi yapılmalıdır. Bu ölçek vasıtasıyla elde edilen yüksek değer uygulanan kişide intihar olasılığının yüksek olduğunu belirtmektedir. Ölçek, ilk kez Mehmet Eskin tarafından Türkçeye çevrilmiştir (Eskin, 2009) ve bu araştırmada Eskin`in yaptığı çeviri kullanılmıştır. Eskin (1993)`nin üniversite öğrencileri ile yaptığı güvenilirlik çalışmasında elde edilen bulgulara göre, bu ölçeğin test-tekrar-test güvenilirlik katsayısı .95, iç tutarlılık .89 olarak belirtilmiştir.

2.1.8. Veri analizi ve analiz yorumlanması

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences-Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi, Ver. 20.00) programı ile analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan anketlerdeki demografik soruların ve ölçeklerin betimsel istatistikleri elde edilmiştir. Hazırlanmış kişisel bilgi formundaki demografik soruların frekans tabloları, ölçek ve alt ölçeklerin toplam değerleri için aritmetik ortalama, standart sapma değerleri belirtilmiştir. Aynı zamanda melankolik mizaç özelliği gösteren yaratıcı kişilerin demografik özellikleri (medeni durum, cinsiyet, sanat dalı) onların göstermiş olduğu intihar olasılığı puanları sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Kategorik değişkenlerin normal dağılım özellikleri “Shapiro-Wilk” testi kullanılarak incelenmiş, bazı demografik değişkenlerle ölçek puanları değerleri “Bağımsız İki Örnek T Testi” ve “Tek Yönlü Anova Testi” ile karşılaştırılmıştır.

3. ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR

3.1. Demografik Bilgi Formuna İlişkin Bulgular

Aşağıda değişkenlere ait frekans tablolarına ve yorumlara yer verilmiştir.

Çizelge 3.1: Yaş Dağılımı

Yaş	N	%
23-27	15	33.3
28-32	11	24.4
33-37	5	11.1
38-42	5	11.1
43 ve üzeri	9	20.0

Toplam Katılımcı sayısı 45 kişi olmakla, katılımcılardan 33.3% oranla 15 kişi 23-27, 24.4% oranla 11 kişi 28-32, 11.1% oranla 5 kişi 33-37, yine 11.1% oranla 5 kişi 38-42 ve son olarak 20% oranla 9 kişi 43 ve üzeri yaş aralığındadır.

Çizelge 3.2: Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	24	53.3
Kadın	21	46.7

Araştırmaya katılan 45 kişiden 24 kişi 53.3% ile erkek, 21 kişi 46.7% ile kadındır

Çizelge 3.3: Eğitim Durumu Dağılımı

Eğitim Durumu	N	%
Lise	8	17.8
Lisans	28	62.2
Yüksek lisans	6	13.3
Doktora	3	6.7

Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımı incelendiğinde, 8 kişinin 17.8% oranla lise, 28 kişinin 62.2% oranla lisans, 6 kişinin 13.3 % oranla yüksek lisans ve son olarak 3 kişinin 6.7% oranla doktora mezunu olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.4: Mesleğe Göre Dağılım

Meslek	N	%
Yazar	6	13.3
Ressam	4	8.9
Oyuncu	15	33.3
Muzisyen	2	4.4
Öğretim görevlisi	13	28.9
Dizayner	4	8.9
Gazeteci	1	2.2

Araştırmaya katılan kişilerin meslek dağılım tablosuna bakıldığında 13.3% oranla 6 kişinin yazar, 8.9% oranla 4 kişinin ressam, 33.3 % oranla 15 kişinin oyuncu ve 4.4% ile 2 kişinin müzisyen, 28.9% ile 13 kişinin öğretim görevlisi, 8.9% ile 4 kişinin dizayner ve 2.2% oranla 1 kişinin gazeteci olduğu bilinmektedir.

Çizelge 3.5: Sanat Dalına İlişkin Dağılım

Sanat dalı	N	%
Yazar	19	42.2
Ressam	8	17.8
Oyuncu	15	33.3
Müzisyen	3	6.7

Katılımcıların uğraştığı sanat dalına ilişkin dağılımına göre 19 kişi 42.2% ile yazar, 8 kişi 17.8% ile ressam, 15 kişi 33.3% ile oyuncu ve son olarak 3 kişi 6.7% ile müzisyendir.

Çizelge 3.6: Medeni Duruma Göre Dağılım

Medeni Durum	N	%
Bekar	33	73.3
Evli	12	26.7

Araştırmaya katılan toplam 45 kişiden medeni durum tablosuna bakıldığında 73.3% oranla 33 kişi bekar, 26.7% oranla 12 kişi evlidir.

3.2 Eysenck Kişilik Envanterine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu aşamasında Eysenck Kişilik Envanterine bağlı frekans ve betimsel istatistik tablolarına ve onlara uygun yorumlara yer ayrılmıştır.

Çizelge 3.7: Mizaç Türüne İlişkin Dağılım Tablosu

Mizaç	N	%
Melankolik	33	73.3
Sangen	6	13.3
Flegmatik	2	4.4
Kolerik	4	8.9
Toplam	45	100

Eysenck Kişilik Envanteri sonuçları incelendiğinde ölçek puan değerlerinin “Shapiro-Wilk” testine göre $p < 0.05$ olduğundan H1 hipotezi kabul edilmiştir. Veriler 95% güvenle normal dağılımlı değildir.

Araştırmaya katılan yaratıcı kişilerin mizaç türleri incelendiğinde 73.3% oranla 33 kişinin melankolik mizaç özellikleri, 13.3% oranla 6 kişinin sangen mizaç özellikleri, 4.4% oranla 2 kişinin flegmatik mizaç özellikleri ve son olarak 8.9% oranla 4 kişinin kolerik mizaç özellikleri sergilediği görülmektedir. İntihar olasılığı ölçeği sadece melankolik mizaç özelliği gösteren kişilere uygulanmıştır.

Çizelge 3.8: Melankolik Mizaç Özellikleri Gösteren Kişilerin Cinsiyet Tablosu Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	19	57.6
Kadın	14	42.4
Toplam	33	100

Araştırmaya katılan toplam 45 kişiden 33 kişi melankolik mizaç türü özellikleri sergilemiştir. Bu 33 kişiden 19 kişi 57.6% oranla erkek, 14 kişi 42.4% oranla

kadıdır. Bundan sonra incelenecek olan tablolar melankolik mizaç özelliği gösteren kişiler üzerinde incelenmiş olacaktır.

Çizelge 3.9: Melankolik Mizaca Uygun Kişilerin Medeni Duruma İlişkin Dağılımı

Medeni durum	N	%
Bekar	26	78.8
Evli	7	21.2

Bu katılımcılardan 26 kişi 78.8% oranla bekar, 7 kişi 21.2% oranla evlidir.

Çizelge 3.10: Melankolik Mizaç Özellikleri Gösteren Kişilerin Uğraştıkları Sanat Dalına İlişkin Dağılım Tablosu

Sanat dalı	N	%
Yazar	17	51.5
Ressam	7	21.2
Oyuncu	6	18.2
Müzisyen	3	9.1

Bu katılımcılardan 17 kişi 51.5% ile yazar, 7 kişi 21.2% ile ressam, 6 kişi 18.2% ile oyuncu ve 3 kişi 9.1% ile müzisyendir.

3.3. İntihar Olasılığı Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler

Bu bölümde İntihar Olasılığı Ölçeğine ilişkin tablolara yer verilmiş, intihar olasılık değerleri ile cinsiyet, medeni durum, sanat dalı gibi frekans sonuçlar karşılaştırılmıştır.

Çizelge 3.11: İntihar Olasılığı Ölçeğine Ait Betimsel İstatistikler

	Min	max	Aritmetik ortalama	Standart sapma	P
İÖÖ	24	90	50.58	16.01	0.123

33 melankolik yaratıcı kişinin katıldığı İntihar Olasılığı Ölçeğinin en düşük puanı 24, en yüksek puanı 90 olmakla beraber, toplama puanın aritmetik ortalaması 50.58 ve standart sapması 16.01`dir. "Shapiro-Wilk" testine göre dağılım normaldir.

Çizelge 3.12: İntihar Olasılığı Ölçeği Alt Ölçeklerine Ait İstatistikler

Alt Boyutlar	Min	Max	Aritmetik Ortalama	Standart sapma
Düşmanlık	3	18	9.09	4.08
Olumsuz kendilik değerlendirmesi	8	27	14.55	4.17
İntihar düşüncesi	1	18	8.18	5.19
Umutsuzluk	9	33	18.76	6.21

Düşmanlık alt boyutunun en düşük puanı 3, en yüksek puanı 18 ve aritmetik ortalaması 9.09, standart sapması ise 4.08 olduğu izlenmektedir. Olumsuz kendilik değerlendirmesi alt ölçeği değerleri incelendiğinde, en düşük puanın 8, en yüksek puanın 27, aritmetik ortalamasının 14.55 ve standart sapmasının 4.17 olduğu görülmektedir. Ölçeğin üçüncü alt boyutu olan intihar düşüncesi alt ölçeğine bakıldığında alınan en düşük puan 1, en yüksek puan 18, aritmetik ortalama 8.18 ve standart sapması 5.19'dur. Son alt boyut olan umutsuzluğun en düşük puanı 9, en yüksek puanı 33, aritmetik ortalaması 18.76 ve standart sapması 6.21'dir.

İntihar Olasılığı Ölçeği alt boyutlarından 7 maddeden oluşan düşmanlık için alınabilecek puan değeri 0-21 aralığında iken, bu boyutun ortalama puanı 9.09 değeri ile ortalamasının altında bir değer oluşturmaktadır. İkinci alt boyut olan olumsuz kendilik değerlendirmesi alt ölçeği 9 maddelidir ve alınabilecek puan değeri aralığı 0-27 iken, katılımcıların bu alt boyut ortalama puanı 14.55 ile ortalamasının üstünde bir değer göstermektedir. İntihar düşüncesi alt ölçeği 8 maddeden oluşmakta ve alınabilecek değer aralığı 0-24'ü kapsamaktayken elde edilen ortalama değeri 8.18 ile ortalamasının altında bir değer belirtmektedir. Bu ölçeğin son alt boyutu olan umutsuzluk alt ölçeği 12 maddeden oluşmaktadır. Alınabilecek puan değeri aralığı 0-36 iken, ortalama 18.76 puan değeri ile ortalamasının üstünde bir değere karşılık geldiği görülmektedir.

Çizelge 3.13: Cinsiyete Göre İntihar Olasılığı Ölçeği Değerler Tablosu

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma	t	F	P
Kadın	14	47.43	15.53	0.976	1.282	0.266
Erkek	19	52.89	16.38	0.968		

Bağımsız İki Örnek T Tesi

Araştırmaya katılan kadın ve erkeklerin İntihar Olasılığı Ölçeği toplam değerlerinin cinsiyete göre normal dağılımları incelenmiştir. İncelenen bulgular “Shapiro-Wilk” testine göre erkek ve kadın toplam puanları dağılımı normal, anlamlı değildir. Anlamlılık değeri olan ($p=0.266>0.050$) olduğundan kadın ve erkek intihar olasılığı ölçek puanları arasında anlamlı bir fark yoktur, %95 güvenle veriler normal dağılımlıdır. Erkeklerin ortalama değeri kadınlardan yüksektir.

Çizelge 3.14: Medeni Duruma Göre İntihar Olasılığı Ölçeği Puan Tablosu

Medeni durum	N	Ortalama	Standart sapma	t	F	P
Evli	7	51.29	18.66	-0.11	0.055	0.816
Bekar	26	50.38	15.63	-0.13		

Bağımsız İki Örnek T Tesi

Medeni Durum ve İntihar Olasılığı Ölçeği incelendiğinde evli kişilerin 51.29 ile ortalama puanlarının bekarların ortalama değerlerinden az düzeyde yüksek olduğu görülmektedir. “Shapiro-Wilk” testine uygun olarak anlamlılık değeri olan ($p=0.816>0.050$) olduğundan evli ve bekarların intihar olasılık değerleri arasında anlamlı bir fark yoktur ve veriler %95 ile normal dağılımlıdır.

Çizelge 3.15: Sanat Dalına Göre İntihar Olasılığı Ölçeği Değerler Tablosu

Sanat dalı	Min	Max	ortalama	Standart sapma	F	P
Yazar	24	90	51.00	17.33	0.940	0.434
Ressam	38	75	52.00	14.40		
Oyuncu	29	80	48.50	16.63		
Müziyen	31	39	36.33	4.61		

Tek Yönlü Anova Tesi

Sanat dalına göre İntihar Olasılığı Ölçeği toplam değerleri incelendiğinde, ortalama puan değeri en az olan grup müzisyen, en yüksek olan grup ise ressam grubudur, bu tabloda yükselen çizgide ikinci yerde oyuncular, üçüncü sırada yazarlar yer almaktadır. Anlamlılık puan değeri incelendiğinde, grupların normal dağıldığı ve gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Çizelge 3.16: İntihar Olasılığı Ölçeği Puan Değerleri Bölgesi

	N	%
Normal	1	3.03
Hafif	16	48.48
Ciddi	13	39.39
Şiddetli	3	9.09

Melankolik mizaç özellikleri taşıyan 33 (100%) kişinin İntihar Olasılığı Ölçek puan değerlerine bakıldığında sadece 1 (3.03%) kişinin normal, diğer kişilerin farklı değerlerde olasılık gösterdiği görülmektedir. Araştırmaya katılan yaratıcılardan 16 (48.48%) kişi hafif, 13 (39.39%) kişi ciddi ve 3 (9.09%) kişi şiddetli intihar olasılığı sergilemiştir. Normallik testinde İntihar Olasılığı Ölçeği değerleri Shapiro-Wilk'e göre $p=0.12 > 0.05$ 'ten, değerler normal dağılımlıdır.

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada farklı sanat dalları ile uğraşan 45 yaratıcı kişiye, kişisel özellikleri belirtmek için Demografik Bilgi Formu, mizaç türünün tanımlanmasına göre Eysenck Kişilik Envanteri ve daha sonra melankolik mizaca uyan yaratıcı kişilerin intihar olasılıklarının incelenmesi için İntihar Olasılığı Ölçeği uygulanmıştır. Katılımcıların 53.3% i erkek, 46.7% i kadındır. Bu katılımcılar arasında lise, lisans, yüksek lisans ve doktora mezunları yer almaktadır. Araştırmada katkı sağlayan kişilerin en aşağı yaş aralığı “23-27”, en yüksek yaş aralığı ise “43 ve üzeri” idi. Çalışmada uğraştıkları sanat dalına göre yazar, ressam, oyuncu ve müzisyen olan 45 kişi içinde meslek olarak bunlardan ilave öğretim görevlisi, gazeteci ve dizayner olarak faaliyet gösteren kişiler de yer almaktadır. Sanat dalına göre bölgü tablosu incelendiğinde 19 kişinin yazar, 8 kişinin ressam, 15 kişinin oyuncu ve 3 kişinin müzisyen olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin medeni durumları Demografik Bilgi Formunda “evli ve bekar” olarak ayrılmaktaydı ve kişilerden 33 kişi 73.3% oranla bekar, 12 kişi 26.7% oranla evli olduğunu belirtmiştir. İkinci aşamada katılımcılara Eysenck Kişilik Envanteri uygulanmıştır. Ölçek Sonuçlarına göre 33 kişi melankolik, 6 kişi sangen, 2 kişi flegantik ve son olarak 4 kişi kolerik mizaca uygun belirtiler göstermiştir. Araştırmada melankolik mizaç özellikleri gösteren kişilerin intihar olasılığının incelenmesi amaç edildiğinden, bu aşamadan sonra çalışma melankolik mizaç türüne uygun gelen kişilerle yürütülmüştür. 14’ü kadın, 19’u erkek olan bu melankolik yaratıcılardan aynı zamanda 26 kişi bekar, 7

kişi evlidir. Melankolik mizaçla sanat dalı dağılım tablosu incelendiğinde 17 kişinin yazar, 7 kişinin ressam, 6 kişinin oyuncu ve 3 kişinin müzisyen olduğu tablodan görülmektedir.

İntihar Olasılığı Ölçeği puanları, en düşük puan değeri 24 ile normal ve en yüksek puan değeri 90 ile şiddetli intihar olasılığı arasındadır. Toplam puanın aritmetik ortalaması 50.58 ile orta düzeyde intihar olasılığına denk gelmektedir. İntihar Olasılığı Ölçeği alt boyutlarına ait betimsel istatistikler incelendiğinde umutsuzluk ve olumsuz kendilik değerlendirmesi alt ölçeklerinin aritmetik ortalamaları ortalamanın üstünde değer gösterirken, düşmanlık ve intihar düşüncesi alt boyutları ise az bir farkla ortalamanın altında değer puanı göstermektedir. Buradan, yaratıcıların daha çok kendini küçümseme, olumsuz değerlendirme ve umutsuz olarak algıladıkları izlenmektedir. Bireyin kendini yetersiz olarak algılaması ve kaçış kuramında da belirtildiği gibi bundan doğan öz saygının azalması, umudun yok oluşu gibi süreçler bireyin yaşamında ağır depresyona ve intihar eğilimine yol açmaktadır. Ölçekten alınan olasılık puanları Cull ve Gill'in (1988) ölçeğin el kitabında belirtildiği gibi incelenmiştir. Bu esasa araştırmaya katılan yaratıcı kişilerden sadece 1 kişi 0-24 puan aralığında bir değer göstermiştir. Bu da kişide normal ya da klinik düzeyde intihar olasılığının olmadığını göstermektedir. 16 kişi 25-49 puan aralığında bir değer sergilemiştir ki, bu da hafif düzeyde intihar olasılığına denk gelmektedir. Aynı zamanda bu değer aralığı intihar olasılığı olmaksızın kişinin mustarip olduğu depresyon durumunun bir göstergesi de olabilmektedir. Aşırı olmamakla beraber ciddi intihar riski taşıyan puan değeri aralığı 50-74'tür. Araştırmaya katılan melankolik yaratıcılardan 13 kişi bu puan değeri aralığında olasılık göstermiştir. Orta ve ya ciddi düzeyde intihar olasılığı gösteren bu kişiler sürekli gözlem altında tutulmalı ve her zaman çevre desteği verilmelidir. Son olarak katılımcılardan 3 kişi şiddetli bir intihar olasılığı riski göstermiştir ki, bu kişilerin hastaneye yatırılması ve sürekli takib altında tutulması önemlidir.

Duygusal dalgalanmalara yatkın olan melankolik kişiler, kolaylıkla depresyona girecek olan bir yapıya sahip olan tiplerdir. Bu bireyler günlük hayatın zevklerini özlemelerine rağmen, gerçekleştirme çabalarının az olduğu kişilerdir. Bundan dolayı, yalnızlığı seven, durgun ve kederlidirler. Bu bireylerde çekingenliğe, kararsızlığa ve alınganlığa, yanısıra nadir de olsa paranoid düşüncelere ve fikirlere de rastlamaktadır (Ziyalar, 1981). Bu özellikler melankolik türde olan bireyleri kolaylıkla depresyona

itebilmekte ve uzun vadeli depresyon ve buna bağlı bozuklukların, duygusal dalgalanmaların sonucu intihar girişi ve tamamlanmış intihar davranışı olabilmektedir.

İntihar ile yaratıcılık arasındaki ilişki uzun zamandan beri kayda değer bir konu halindedir. Bu güne kadar bir çok yaratıcı kişinin intihar ve intihara teşebbüsleri yaratıcılık, depresyon ve intihar davranışı arasında göz ardı edilemeyecek bir ilişkinin olduğunu kanıtlamaktadır. Yaratıcı kişilerin farklı kişilik özellikleri sergilemesi araştırmalar sonrası çeşitli ruhsal bozukluklarla bağlantılı olduğunu kanıtlamıştır.

Freud`a göre yaratıcılık yeteneğinin temeli bilinçdışında başlar ve kökleri bilinçdışında olur, bu yüzden yaratıcı birey kişilik yapısı açısından içe dönük ve nevroza yatkındır. Yani, melankolik yapıda olduğunu vurgulamaktaydı. Onun bakış açısına göre yaratıcı kişi, yaşanması mümkünsüz olan güçlü içgüdüsel isteklerini doyuramadığından, realiteden uzaklaşarak tüm ilgisi ve libidosunu kendi fantezi dünyasının arzularına yönlendirmektedir. Bu açıdan Freud yaratıcı insanları oyun oynayan çocuklara benzetmektedir. Yani yaratıcı kişiler de, kendilerine kurdukları dünyalarında oyun oynayan çocuklar gibi yaşadığı dünyanın nesnelere kendi zevklerine uygun olarak kurduğu yeni bir düzen içine yerleştirmektedirler. Çocuklar oyunla ilgili dünyalarını gerçek dünyadan ayırmaktadır. Burada yaratıcı kişi de oyun oynayan çocuklar gibi davranmaktadır yani, kendine bir hayal dünyası yaratır ve o dünyayı sınırlarla ayırarak ciddiye almaktadır (Freud, 1979)

Yaratıcılık ve duygudurum bozuklukları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar daha çok yaratıcı kişilerin hayat öykülerinden faydalanmaktadır. Bu araştırmacıardan Trethowen (1977; akt. Maçkalı ve ark, 2013) 60 bestecinin yaşam öyküsünü araştırmış, bu bestecilerden 30 kişinin melankolik mizaç özellikli olduğu açıklanmıştır, aynı zamanda bu yaratıcı kişilerde yaygın duygudurum bozukluğu belirtilerinin var olduğunu söylemiştir.

2012`de gerçekleştirilen bir başka araştırmada ise akıl hastalıkları, intihar ve yaratıcılık arasındaki bağlantıyla ilgili kayda değer bilgi sunulmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre yaratıcı kişilerin genel nüfuza oranla yüzde 8 bipolar bozukluğa daha yatkın oldukları, sadece yazarların ise 121% oranında bipolar bozukluğa yatkın oldukları belirtilmiştir (Simon and Mikael, 2013). Bu depresif bozuklukların

belirtilerine dikkat edildiğinde, temel belirtilerin çökkün duygudurum, enerjide düşüklük, yaşamdan zevk alamama, karamsar düşünce biçimi, isteksizlik, motor yavaşlık hali, sıkıntı, tahammülsüzlük olarak sayılabilmektedir (Sayıl, 1997). Mizaç türü özelliklerini tanımlarken melankolik mizaca uyan kişilerin karamsar, dengesiz, içe kapanık, depresif, ruh hallerinin düşük ve enerjisiz oldukları belirtilmiştir.

Anthony Storr bireyin yaratıcılık becerisinin temellerine daha farklı açıdan bakmaktadır, ona göre kişiyi yaratıcılığa iten güç koptuğunu hissettiği hayata yeniden tutunma isteği ve öznel ile nesnel arasında yeni köprüler yaratma ihtiyacı hissettirme olduğunu belirtmektedir. İnsan kaotik olduğu bir yaşama düzen getirme gerekliliyi duyabildiği gibi, gerçekte var olmadığını duyduğu bir özneyi de düşünme telafi etmeyi de deneyebilmektedir. Storr'a göre anksiyete ve gerilimi sıcak kabullenme becerisinin yaratıcı kişiye özel bir karakteristik olduğunu söylemektedir (Storr, 1992). Yani, kişi kendisini depresyondan kurtarmak ya da fantezisinde yıkılan bir şeyi yeniden onarma gereği duyarak kendini özgün bir ürün yaratmaya yöneltmektedir. Dehasal itkinin kuraklaşması, günümüzden yabancılaştığını sezdiği dünyayla birleşememesi yaratıcılarda derin depresyon halinin belirtileridir ki, bu da onların hayatını durgunluğa sürüklemektedir. Storr'un da belirttiği gibi, yaratıcı kişilere ancak ruhsal yaratıcılık ve sürekli ürün yaratma duygusu tatmin vermektedir. Yaratıcılık ufuklarının kapanması durumu ise, onları sonu olmayan bir hüzüne itmektir ki bu da istemli bir ölüm düşüncesine yol açmaktadır. İstemli bir ölüm düşüncesi de intihar ve intihara teşebbüsdür.

Yaratıcılık ile mizaç, depresyon ve intihar ilişkisini biyografik metinlerle inceleyen araştırmacılardan olan Jamison'a göre (akt. Soygür,1999) melankolinin Aristoteles tarafından yaratıcılık yönünde olumlanmasının etkilerinden biri de sanatçıların yaşadıkları duygudurum dalgalanmalarını anlamlandırmalarına olanak sağlamasıdır. Jamison şairlerde ruhsal bozuklukların ve intiharın varlığını araştırmak üzere yaratıcı kişilerden şairlere yönelik otobiografik, biyografik ve bulduğu tıbbi kayıtları araştırmıştır. Araştırma sonrası yaşam öyküleri incelenen şairler içerisinde ruhsal bozuklukların, intiharın ve psikiyatrik bozuklukların oranları göze çarpar bir şekilde yoğun görüldüğünü belirtmiştir. İntihara sebep olan psikiyatrik bozukluklar içinde depresyon intiharı akla getiren durumların başında yer almaktadır. Böylece belirgin depresyon öyküsü pek çok bireyde melankolik ruh hali ve manik-depresif bozukluk olarak değerlendirilmiştir.

İster kendini tedavi etme isteği, isterse de kendini yıkma şekli olarak düşünölsün, acı dolu ama vazgeçilmez bir istektir “yaratıcılık”. Bu istek ve acıyla birleşen duygu ve düşüncelerin nesneleştirilmesi sanat eserini oluşturmaktadır. Bu bazen yaratma sancısı, acı çekmek pahasına, bazen de kendi yaşamlarına son vermek pahasına olsa da. İntihar ederek hayatına son vermiş melankolik kişilik özelliği taşıyan Van Gogh'un, kendi kardeşine yolladığı mektuplar incelendiğinde de depresyon ve yaratıcılığın yakından ilişkili olduğu görölmektedir: “Çalışmalarım iyi gidiyor. Yıllar yılı boşuna aradığım bir çok şeyi buluyorum. Bunu farkettiğimde de, Delacroix'nin, senin de bildiysin o sözü geliyor aklıma. Hani, artık soluğu da, dişleri de kalmadığı zaman resmi keşfettiğini söylemiş ya. Peki, başımda bir ruh hastalığı var, tamam. Ruhsal bunalımlar geçiren birçok sanatçıyı düşünüyorum ve hiç bir şey yokmuş gibi, hastalığın resim yapmayı sürdürmememe engel olmadığını yineliyorum kendime”. Ölümünden yedi yıl önce kardeşine yazdığı bir diğer mektubunda ise: “İçimden gelmemekle birlikte, sık sık aklıma takılan bir şeyi de ilave etmekten kendimi alamıyorum. Resim yapmaya geç başladım, bunu biliyorum, ama söylemek istediğim şey sadece bundan ibaret değil; erken öleceğim. Öyle sanıyorum ki sağlıklı bir tahminde bulunabilirim. 6 ila 10 yıl arasında bir ömrüm kaldı. Bu nedenle, sadece tek bir şeyi düşünen, bir kara cahil gibiyim: Birkaç yıl içinde belli sayıda resim yapmalıyım. Benim amacım bu. Bu düşünce benim bütün rutin işlerimi öteliyor” (akt: Genç, 2009).

İntiharından beş yıl önce Amerikan şairi Sylvia Plath depresyonun her şeye nüfuz eden, sıkıştıran yanını betimlemekteydi: “Depresyonla mücadele ettim ve etmekteyim, umutsuzluk, neredeyse histeri beni boğmakta ve nefes almakta zorlanmaktayım (Plath, 1982). Ölümünden altı gün önce ise bu dizeleri yazmaktaydı:

Kusursuzlaştırdı kadın

Kendi ölümünü

Kuşanmış bedeni başarmanın gülüşünü

Bir Yunan gerekliliğinin yanılısaması...

Çıplak Ayakları konuşur sanki:

Çok yol aldık, sonuna geldik.

Kıvrılmış her ölü çocuk, beyaz bir yılan,

Şimdi boşalmış Küçük süt sürahesi yanında.

Kadın katlayıp onları

Geri soktu bedenine gül yaprakları gibi.

Kapanırdı gül kaskatı kesilen bahçede

O gece çiçeğinin şirin ve derin gırtlığından

Yükselen kokular kanarken...

Ay için üzülecek bir şey yoktur.

Bu tür şeylere alışkındır.

Karanlıkları çatırdar ve sürüklenir.

Sylvia Plath

Çev: İsmail Aksoy

Van Gogh'un, Plath'ın yapıtlarında da görüldüğü gibi temelde yalnızlık, engellenmişlik, ümitsizlik, çaresizlik ve kızgınlık hisleriyle örülü, ölmekten çok, dayanılmaz nitelikteki emosyonel acıya “dur” deme amaçlı intihar girişimi, kimi kez kazayla, kimi kez de anlık bir kararla tamamlanmış bir intihara dönüşebileceğinden, her zaman için inkar edilemez ve geri dönülemez bir sınır deneyimi olarak ölüm riskini bünyesinde barındırmaktadır (Çörüş, 2004).

Tarih boyu bir çok yaratıcı kişinin intihar ederek canına kıydığı bilinmektedir. Kendi ölümlerinde farklı yöntemleri seçen bu yaratıcılar içinde yazar, oyuncu, ressam ve diğer sanat dalları ile uğraşan pek çok kişi vardır. Dünyanın dört bir yanından intihar eden ve intihar girişiminde bulunan bir çok yazarın da yapıtlarında intihara rastlanmaktadır, tıpkı intihar etmeyi düşünen bir kimsenin sürekli intihardan bahs ettiği gibi. Bu yazarlar içinde kadın olarak üçüncü girişiminde hayatına son veren Sylvia Plath, dünyaya isyan eden Virginia Woolf, intihar edeceğini 17 yaşından şiirlerine yansıtan Marina Tsvetayeva ilk sıralarda yer almaktadır. Yazdıkları romanların kahramanlarının intihar davranışlarını tekrarlayan erkek yazarlar Yukio Misima, Cenk London, Vladimir Vladimiroviç Mayakovski, Sergey Yesenin, Jerar de Neval, Cesare Pevase, Ernest Hemingway vb. otobiografilerinde bu kişilerin kahramanları gibi düşündükleri, onların davranışlarını tekrarladıkları bilinmektedir (Cabbarlı, 2005).

Kendini öldürmeyi düşünen ve deneyen bir kişi ister yaratıcı olsun, isterse de sıradan bir birey intiharın, hissettiği duygulara karşı tek çözüm olduğunu düşünmektedir. Dayanılmaz acıları hafifletmek ve onlarla baş etme yöntemleri bulmak mümkündür. İlk önce hiç kimse bu süreç içinde tek başına bırakılmamalıdır. Eğer bir insan kendini öldürmeye karar vermişse onu durdurmanın mümkünsüz olduğunu düşünmek yanlıştır. Kendini öldürmeyi amaçlayan bir çok insan aslında baş edemediği acılara son vermek istemektedir. Kişinin kendine çevrilmiş olan bu yıkıcı güç aslında tehlikeden kaçış yollarından biridir. Yani, tehlikeden uzaklaşarak kaçamayacağını düşünen birey, bu sefer kendini tehlikenin içine atarak kaçmayı dener. Ama unutmamalı ki, intihar düşünceleri genellikle geçici olmaktadır. Yaşarken bir çok insan bu düşünceye kapılmaktadır. Bu krizin geçici olduğu unutulmamalıdır. Acıya son vermekle yaşamaya son vermek aynı şey değildir.

4.1 Öneriler

Bu konuyla ilgili araştırma yapacak meslektaşların daha geniş bir örnekleme çalışmaları önerilir.

Araştırmada kullanılmayan başka envanterler kullanılabilir.

İntiharı önleme çabalarını artırmak için daha çok çalışma yapılması ve İntihar Önleme Merkezlerinin yaygınlaştırılması önemlidir.

Psikoloji, sosyoloji gibi bilim dallarından intihar konusuyla ilgili kişilerin “intihar nasıl önlenir” konusunda eğitim görmeleri sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- ALVAREZ, A.** (1999) İntihar-Kan Dökücü Tanrı (çev: Zühal Çil Sarıkaya), 3. Baskı, Ankara Kızılay: Öteki Yayınevi, s.107-108
- AMERİCAN** Psikiyatri Birliği (2013), DSM-5 Tanı Ölçütleri (çev: Ertoğrul Köroğlu), Ankara: HYB Basım Yapım Matbaası
- AMERİCAN** Psychological Association (2016) Suicide: [http: www.apa.org](http://www.apa.org). (Erişim Tarihi 09.01.2016)
- ANDREASEN, N.** (2015) Yaratıcı Beyin, Dehanın Nörobilimi, (çev: Kıvanç Güney), 6. Baskı, Ankara: Akılçelen kitaplar, s.21-23
- AKPUNAR, B.** (2011), Biliş ve Üstbiliş Kavramlarının Zihin Felsefesi Açısından Analizi, Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish, 6/4, p.353-365
- ARKUN, N** (1978). İntiharın Psikodinamikleri, 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. s. 128-130
- ARSLAN, M** (2014). İntiharın Sosyo-Psikolojik Temelleri, Sosyoloji Ders Notları.
- ATAY, M ve Gündoğar, D** (2002) İntihar Davranışında Risk Faktörleri; Bir Gözden Geçirme, Kriz Dergisi; 12(3), İsparta, SDU, Psikiyatri Anabilim Dalı, s39-52
- ATKINSON, R; ATKINSON, R; HİLGARD, E** (1995) Psikolojiye Giriş I (çev: Atakay, K; Atakay, M; Yavuz, A.) , İstanbul: Sosyal Yayınları, s.8
- ATLI, Z** (2007) İntihar Olasılığı Ölçeği (İÖÖ)'nin klinik örneklemedeki geçerlilik ve güvenilirlik çalışması, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi
- БАТАРШЕВ, А** (2001). Темперамент и Характер Психологическая Диагностика, Москва: Владос пресс, с9
- BAYMUR, F** (2014), Genel Psikoloji, 22. Baskı. İstanbul: İnkilap Kitabevi, s.3
- BAYRAMOV, Ə** (1989). Şəxsiyyətin Təşəkkülünün Aktual Psixoloji Problemləri, Bakı, s.10
- BONNAFOUS, M** (1927). 'İntihar ve Cinnet', Hayat Mecmuası, Cilt 1, Sayı 20, s.19-20
- BORGNA, E** (1977) Melankoli (çev: Meryem Mine Çilingiroğlu), 1. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.177
- BURTON, R** (2009) The Anatomy of Melancholy, Published by The Ex-classics Project, 2009, Public Domain, p.431
- CABBARLI, N** (2006) Ədəbiyyatdan İntihara, Bakı: "Vektor" Nəşrlər Evi, sf 192-194
- CANTEZ, E** (1988) Psikolojik Testler, Yayınlanmamış Ders Notları, İstanbul Üniversitesi

- CAİN, S** (2012) Sakinler de Kazanır; Konuşmadan Duramayan Bir Dünyada İçedönüklerin Gücü, (çev; Çetin İdil), İstanbul: Optimist Yayınları, s.20, 415
- CAMUS, A** (1997) Başkaldırı Felsefesi (çev: Ali Osman Gündoğan), İstanbul: Birey Yayınları, s.10
- CORSİNİ, R; WEDDİNG, D** (2012). Modern Psikoterapi Teknikleri (çev: Güzelyazıcı, Esra; Çiftçi, Seda; Türkoğlu, Mina), 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, s. 194-195
- CÜCELOĞLU, D** (2014). İnsan Ve Davranışı, Psikolojinin Temel Kavramları, 25. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi, s 141-142
- ÇEKİRGE, P** (1996) Niçin İntihar, 1. Basım, İstanbul: Altınkitaplar Yayınevi, s.15
- ÇÖRÜŞ, G** “Bir Sınır Deneyimi Olarak İntihar”, Popüler Psikiyatri, Mayıs-Haziran 2004, sayı 19, s
- DƏDƏYEV, Ş** (2007), Psixika, İnsan Orqanizmində Psixikanın Məyyənləşdirilməsi Və Öyrənilməsi, Yeni Fundamental Psixologiyanın Əsasları. Bakı: “Qanun” Nəşriyyatı, s. 37
- DİLBAZ, N ve SEBER, G** (1993) “ Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi”, Kriz ve Krize Müdahale Dergisi, Ankara Üniversitesi,Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, cilt 1(3), s134-138
- DİLSİZ, A ve DİLSİZ, F** (1993) “İntihar Girişimlerinde Belirtilen Nedenler”, Kriz ve Krize Müdahale Dergisi, Ankara Üniversitesi,Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, cilt 1(3), s124-128
- ELLEVLİ, S** (2012) Ergenlerde İntihar Olasılığının Yordayıcıları: yalnızlık, öfke, ifade biçimleri, suçluluk ve utanç duyguları, Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi, Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi
- ERDAL, K ve ERDAL, G** (2003), “Çocuk Oyunlarında Yaratıcılık”, Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7. Cilt, sayı 1, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü
- ERDAL, S** (2008) İntihar Eden Ünlüler, 1. Baskı, İstanbul: Gezgin Yayınları, s.10-11
- ESKİN, M** (2003). İntihar; Açıklama, Değerlendirme, Tedavi ve Önleme , Ankara: Çizgi Tıp Yayınevi, s. 8
- ESKİN, M ve ATLI, Z** (2009) İntihar Olasılığı Ölçeğinin (İÖÖ) Klinik Örneklemede Geçerlik ve Güvenirliliği, Klinik Psikiyatri, Cilt 12, sf 111-124
- ЕВГЕНИЙ, И** (2004). Психология индивидуальных различий, Санкт-Петербурге: Питер, с 45
- EYSENCK, H; WILSON, G** (2000). Kişiliğinizi Tanıyın (Çev: Erduran Erol), İstanbul: Remzi Kitabevi, s f17
- ƏLİYEV, R** (2003) Psixologiya, Bakı: Gamma Servis Mətbəəsi, s.87-88
- ƏLİZADƏ, Ə, BAYRAMOV, Ə**, (2006) Psixologiya, Bakı: “Çinar-Çap”, s.448-451
- GEÇTAN, E** (2014) Psikianaliz Ve Sonrası, İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 188
- GEÇTAN, E** (2014) Varoluş ve Psikiyatri, İstanbul: Remzi Kitabevi, s.188

- GENÇ, A** (2009) Vincent Van Gogh'un Trajik Yaşamından Artakalanlar, Beykent Üniversitesi: Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), s110-131
- GENÇTANIRIM, D** (2004) Ergenlerde İntihar Olasılığının Yordalanması, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- ГИППЕНРЕЙТЕР, Ю; РОМАНОВА, В** (1982) Психология Индивидуальных Различий. Тексты, Москва: Изд-во МГУ, с 155-158
- HÜSEYNOVA, İ** (2016) "Yeniyetmələrdə Mənfi Emosiyaların Yaranmasında Temperamentin Rolü", Bakı: Psixologiya Jurnalı 1. Sayı, s. 145-154
- İNANÇ, B ve YERLİKAYA, E** (2012). Kişilik Kuramları, Ankara: Pegem Akademi, s11
- İSMAYILOV, N ve İSMAYILOV, F** (2014) Tıbbi Psixologiya ve Psixoterapiya, Bakı: Maarif Nəşriyatı, s.229
- JAMISON, R** (2004) Erken Çöken Karanlık, İntiharı Anlamak (çev: Emine Bademci), 1. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 118-119
- KARASAR, N** (1994) Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, Ankara, 6. Basım, 3A Araştırma Eğitim danışmanlık, s. 81-84
- KATIPOĞLU, B** (2015) Din Psikolojisi Açısından İntiharın Psikoanalizi, Journal of International Social Research, Cilt 8, sayı 39, sf 1064-1070
- KENNETH, B** (1982) Methods of Social Research, New York, The Free Press, s.99-100
- KRİSTEVA, J** (2009) Kara Güneş-Depresyon ve Melankoli, (çev: Nesrin Demiryontan), İstanbul: Bağlam Yayıncılık, s.11
- KYAGA, S; LANDEN, M, BOMAN, M** (2013) Mental İllness, Suicide and Creativity: 40-year Prospective Total Population Study, Journal of Psychiatric Research, p83-90
- LOENKEN, S** (2016) İçedönüklerin Sessiz Gücü, (çev; Erkan Aktaş), İstanbul: Paloma Yayınevi, s.31
- MAÇKALI, Z; GÜLÖKSÜZ, S; ORAL, T** (2013) Yaratıcılık ve İki Uçlu Bozukluk, Türk Psikiyatri Dergisi, sayı24
- MARMARA, N** (2006) Sylvia Plath'ın Şairliğinin İntiharı Bağlamında Analizi, İstanbul: Everest Yayınları, s.18
- MAY, R** (2003) Yaratma Cesareti (çev: Alper Oysal), 8.Basım, İstanbul: Metis yayınları, s.61-62
- МУРИК, С** (2008). Свойство Нервной Системы и Темперамент, Москва: Иркут. Гос. Ун-та, с 20
- НЕМОВ, Р** (2001). Психология Москва: ВЛАДОС, с 401
- ODAĞ, C** (1990) İntihar (Özkıyım) Tanım, Kuram, sağaltım, İzmir: İzmir Psikiyatri Derneği Yayınları, s. 15-17
- ОВЧИННИКОВ, Б; ВЛАДИМИРОВА И** (2003), Практической Психология, Москва: Речь, с.288
- ÖZEN, İ** (1997) İntihar, İntiharın Tarihine Düzeliş, İlave, İstanbul: Ozan Yayıncılık, s. 17-19

- ÖZTÜRK, O ve ULUŞAHİN, A** (2014) Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri
- PARLAK, S** (2010) İntihar Girişiminde Bulunan Depresiflerin Ruhsal İşleyişlerinin Projektif Testlerle Değerlendirilmesi, Yayınlanmış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi
- PLATH, S** (1982) The Journal of Sylvia Plath, T. Hughes and F. Cullough, New York: Dial Press, s240
- PRİGENT, H** (2009) Melankoli Bunalımın Başkalaşimleri (çev: Orçun Türkay), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.18
- RZAYEV, B** (1999), Məktəblilərdə İdrak Proseslərinin fəallaşdırılmasının yolları, Bakı: "TS" Firma Mətbəəsi, s.128
- RZAYEV, B** (2001), Özünə İnsamsızlıq və Qorxaqlığa Üstün Gəlmənin Psixoloji Əsasları, Bakı: "Araz-M" Mətbəəsi, s.110
- SALAMOVA, K** (2014). Ümumi Psixologiya, Bakı: "Elm və Təhsil" Nəşriyat-Poligrafiya, s 341-342
- SAYIL, I; BERKSUN, O; ÖZGÜVEN, H** (2000) "İntihar Davranışı", Kriz ve Krize Müdahale Dergisi, Ankara Üniversitesi, Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, no:6
- SAYIL, I** (1997) "Bipolar Bozukluklarda İntihar", Kriz ve Krize Müdahale Dergisi, Ankara Üniversitesi,Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, sayı: 5 (1)
- SEYİDOV, S, HƏMZƏYEV M** (2007), Psixologiya, Bakı: Nurlan Nəşriyatı, s.392
- SİGMUND, F** (1994) Psikanalize giriş dersleri, Ankara: Öteki Yayınevi
- SİGMUND, F** (2014) Matem ve Melankoli (çev: Aslı Emirsoy), İstanbul: Telos Yayıncılık
- SİGMUND, F** (1979) Sanat ve Sanatçılar Üzerine (çev: Kamuran Şipal), İstanbul: Bozok Yayınları, s193
- СИМОНОВ, П и ЕРЦОВ, П** (1984) Темперамент, Характер И Личности, Москва: Наука, с 11
- SOYGÜR, H** (1999) Sanat ve "Delilik", Klinik Psikiyatri Dergisi, sayı2, s124-133
- СТОЛЯРЕНКО, Л** (1997). Основы психологии, Ростов-на-Дону: Феникс, с. 441
- STORR, A** (1992) Yaratma Dürtüsü (çev: İpek Babacan) İstanbul: Yayınevi Yayıncılık, s248-250
- ŞƏFİYEVA, E** (2011) Anormal İnkişafın Psixologiyası, Bakı: BDU Nəşriyatı, s.215-217
- ŞİMŞEK, B** (2012) Yaratıcılık Özgürlüktür, 1.Baskı, İstanbul: Nobel yayınları, s.24-25
- ШНЕЙДМАН, Е** (2001) Душа Самоубийцы, Москва: Смысл, с. 85-87
- UKRAY, M** (2014) Jung Psikolojisi, Carl Gustav Jung, 5. Baskı, Ankara: Yason Yayınları, s.44-45

- TUĞCU, H** (1995) Normal ve Depresif Kişilerde Çeşitli Faktörlere Göre İntihar Olasılığı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- TÜRK Dil Kurumu** (2016), İntiharın Tanımı. (Erişim Tarihi:20.06.2016)
- TÜRKİYE İstatistik Kurumu (TÜİK)** (2016), 2015 Yılı İntihar İstatistikleri, www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 01.07.2016)
- WORLD Health Organization** (2014) Mental Health, Suicide, Data <http://www.who.int/topics/suicide/en> (Erişim Tarihi. 04.01.2016)
- WORLD Health Organization** (2014) Suicide, <http://www.who.int/topics/suicide/en/> (Erişim Tarihi: 10.06.2016)
- VOLANT, E** (2005) İntiharlar Sözlüğü (çev; Ilgaz Turhan), İstanbul: Sel Yayıncılık, s.196
- YAVUZ, H** (1994) Yaratıcılık, 2. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, s.53
- YÜCEL, M** (2005) Edebiyatta Ölüm ve İntihar, 1.Baskı, İstanbul: Jom Yayınları, s.115
- YURDUSEV, H** (1961), Yaratma Üzerine Freud ve Adler'e Karşı Bir Görüş, İstanbul: Bözüyük Basımevi, s.33
- ZİYALAR, A** (1981), Psikiyatrik Semioloji ve Medikal Psikoloji, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Psikiyatri Kliniği Vakfı Yayınları, n:5, s.2

EKLER

EK I

DEMOGRAFİK SORU FORMU

1. Doğum Tarihiniz .....
2. Cinsiyetiniz.....Kadın ( ).....Erkek ( )
3. Eğitim Durumunuz .....
4. Mesleğiniz.....
5. Uğraştığınız Sanat Dalı.....
6. Medeni Durumunuz.....

EKII

EYSENCK KİŞİLİK ENVANTERİ (EPQ)

Her soruyu hizasında görülen “EVET” ve “HAYIR” a uygun gelen kutulardan size en uygun olan birini (x) ile işaretleyiniz. Cevapların doğrusu veya yanlışı olmadığı gibi, bu envantere aldatmaca cevaplar da yoktur. Cevaplarınızı çabuk işaret edin ve soruların anlamı üzerinde fazla düşünmeyin.

		EVET	HAYIR
1.	Çok değişik merakınız var mı?		
2.	Herhangi bir şeyi yapmadan önce durup enine boyuna düşünür müsünüz?		
3.	Ruh haliniz sık sık inişler çıkışlar gösterir mi?		
4.	Başkalarının yaptığını bildiğiniz halde, hayatınızda		

	hiçbir şey için övgü kabbullendiğiniz oldu mu?		
5.	Konuşkan bir insan mısınız?		
6.	Borç içinde olmak sizi endişelendirir mi?		
7.	Nedeni olmadığı halde kendinizi “tam anlamında son derece mutsuz” hissettiğiniz olur mu?		
8.	Kendi payınızdan fazlasını almak için açgözlülük ettiğiniz oldu mu?		
9.	Geceleri evinizin kapısını, penceresini dikkatli bir şekilde kilitler misiniz?		
10.	Oldukça canlı bir kimse misiniz?		
11.	Bir çocuğu ya da bir hayvanı acı çekerken görmek sizi alt-üst eder mi?		
12.	Söylememeniz ya da yapmamanız gereken şeyler olduğunda sık sık endişe duyar mısınız?		
13.	Bir şeyi yapacağımızı söylediğiniz zaman, ortam ne kadar elverişsiz olsabile, verdiğiniz sözü tutar mısınız?		
14.	Paraşütle atlamaktan hoşlanır mısınız?		
15.	Canlı bir toplantının havasına genellikle kendinizi kaptırır ve eğlenir misiniz?		
16.	Tedirgin bir kimse misiniz?		
17.	Kendi günahınız olduğunu bildiğiniz halde, bunu yapmaktan ötürü hiç başka birisini suçladığınız oldu mu?		
18.	Yeni birileri ile tanışmatan hoşlanır mısınız?		
19.	Sigorta projelerinin iyi bir fikir olduğuna inanır mısınız?		
20.	Hisleriniz kolayca incinir mi?		
21.	Bütün alışkanlıklarınız iyi ve arzu edilir türden midir?		
22.	Sosyal planlarda arka planda kalma eğiliminde misiniz?		
23.	Tehlikeli ve acaip etkileri olabilecek uyuşturucuları kullanabilir misiniz?		
24.	Sık sık taştığınızı hisseder misiniz?		
25.	Hiç başkasına ait birşeyi aldığınız oldu mu?		
26.	Çok gezmeyi sever misiniz?		
27.	Sevdiğiniz kimseleri incitmekten hoşlanır mısınız?		
28.	Sık sık suçluluk duygusundan rahatsız olur musunuz?		
29.	Bazen bilmediğiniz şeyler hakkında konuşur musunuz?		

30.	Okumayı, insanlarla tanışmaya tercih eder misiniz?		
31.	Size kötülük etmek isteyen düşmanlarınız var mı?		
32.	Kendinizi sinirli bir kimse der misiniz?		
33.	Kaba davrandığınız zamanlar özür diler misiniz?		
34.	Çok arkadaşınız var mı?		
35.	Bazen başkalarına gerçekten zarar verecek şakalardan hoşlanır mısınız?		
36.	Her şeyi dert eden biri misiniz?		
37.	Çocukluğunuzda size söyleneni hiç dert etmeden derhal yapar mıydınız?		
38.	Kendiniz için kaygısız diyebilir misiniz?		
39.	Terbiyeli ve temiz olmak sizin için çok önemli midir?		
40.	Dehşet verici şeyler olabilir diye endişe eder misiniz?		
41.	Başkasına ait bir şeyi kaybettiğiniz veya kırdığınız oldu mu?		
42.	Yeni dostlar edinmek için ilk addımı siz mi atarsınız?		
43.	İnsanlar size dertlerinden bahsettikleri zaman, ne hissettiklerini kolayca anlayabilir misiniz?		
44.	Kendinize “gergin” ya da “çok sinirli” bir insan diyebilir misiniz?		
45.	Etrafta el altında kağıt sepeti bulunmadığı zaman, lüzumsuz kağıtları yere atar mısınız?		
46.	Başkaları ile beraber olduğunuz zaman genellikle sessiz misiniz?		
47.	Evliliğin modasının geçmiş olduğuna ve onsuza olunabileceğine inanır mısınız?		
48.	Bazen kendinize karşı acıma hissi duyar mısınız?		
49.	Bazen azacık böbürlenir misiniz?		
50.	Sönük bir toplantıya canlılık getirebilir misiniz?		
51.	Dikkatli araba kullanan insanlar sizi rahatsız eder mi?		
52.	Sağlığınız hakkında endişelenir misiniz?		
53.	Herhangi biri hakkında hiç yakışsız ya da fena şeyler söylediğiniz oldu mu?		
54.	Arkadaşlarınıza komik hikayeler anlatmaktan hoşlanır mısınız?		
55.	Birçok şeyin lezzeti size aynı gelir mi?		
56.	Bazen somurtur musunuz?		

57.	Çocukluğunuzda anne veya babanıza karşı hiç küstahlık ettiğiniz oldu mu?		
58.	İnsanlarla kaynaşmaktan hoşlanır mısınız?		
59.	İşinizde hatalar olduğunu bilmek sizi endişelendirir mi?		
60.	Uykusuzluk çekmekten şikayetçi misiniz?		
61.	Yemekten önce daima temiz olmaya dikkat eder misiniz?		
62.	İnsanlar sizinle konuşurken hemen “bir hazır cevabınız” olur mu?		
63.	Randevulaştığınız yerde vaktinden önce bulunmaktan hoşlanır mısınız?		
64.	Sık sık sebepsiz yere kendinizi yorgun hissedersiniz mi?		
65.	Oyun oynarken hiç hile yaptınız mı?		
66.	Çabuk hareketi gerektiren şeylerden hoşlanır mısınız?		
67.	Anneniz iyi bir kadındır mıdır (mıydı)?		
68.	Sık sık hayatın donuk ve sıkıcı olduğu hissine kapılır mısınız?		
69.	Hiç kimseden yararlanmaya kalktığınız oldu mu?		
70.	Sık sık zamanınızın elverdiğinden daha çok faaliyetlere katılır mısınız?		
71.	Sizi atlatmaya çalışan pek çok insan var mı?		
72.	Görünüştünüz için çok endişelenir misiniz?		
73.	Hoşlanmadığınız insanlara karşı bile daima terbiyeli ve nazik misiniz?		
74.	Sizce, insanlar geleceklerini güvence altına alabilmek için sigorta ve tasarruf için çok mu zaman harcamaktalar?		
75.	Ölmüş olmayı hiç istediğiniz oldu mu?		
76.	Meydana çıkamayacağından kesinlikle emin olsanız, vergi öderken kaçamaklar yapar mıydınız?		
77.	Bir toplantıyı hareketlendirir misiniz?		
78.	İnsanlara karşı kabalık etmemeye çalışır mısınız?		
79.	Utandırıcı bir tecrübenin ardından uzun bir süre endişelenir misiniz?		
80.	Kendi bildiğinizi yapmak için hiç ısrar ettiğiniz oldu mu?		

81.	Trene sık sık son dakikada mı yetişirsiniz?		
82.	“Asabi” olmaktan şikayetçi misiniz?		
83.	Birinin sözlerini rencde etmek için kasıtlı şekilde bir söz söylediğiniz hiç oldu mu?		
84.	Birbirlerine zararsız şakalar yapan bir toplulukta bulunmaktan nefret eder misiniz?		
85.	Sizin kabahetiniz olmadığı halde, arkadaşlıklarınız kolayca bozulur mu?		
86.	Sık sık kendinizi yalnız hisseder misiniz?		
87.	Başkalarına verdiğiniz öğüdü, kendiniz her zaman uygular mısınız?		
88.	Bazen hayvanları tedirgin etmekten hoşlanırsınız mı?		
89.	Sizde veya yaptığınız işte hata bulunursa kolayca kırılırsınız mı?		
90.	Tehlikesi olmayan bir hayat size çok mu sıkıcı gelir?		
91.	Bir işinize veya randevunuza çok geç kaldığınız oldu mu?		
92.	Etrafta fazla telaş ve heyecan olmasından hoşlanırsınız mı?		
93.	Başkalarının sizden korkmalarından hoşlanırsınız mı?		
94.	Bazen son derece cansız ve yavaş hareket ederken, bazen de etrafınıza enerji saçarsınız mı?		
95.	Bazen bugün yapmanız gereken şeyi ertesi güne bırakırsınız mı?		
96.	Başkaları sizi çok hareketli ve canlı olarak mı görür?		
97.	İnsanlar size çok yalan söyler mi?		
98.	Bazı şeylere karşı hassas mısınız?		
99.	Yaptığınız hatayı daima kabul edebilir misiniz?		
100.	Tuzağa yakalanmış bir hayvan için daima üzüntü duyar mısınız?		
101.	Bu formülleri doldurmaktan rahatsız oldunuz mu?		

EK III

İNTİHAR OLASILIĞI ÖLÇEĞİ (İ.O.Ö)

Aşağıdaki her cümleyi dikkatle okuduktan sonra, her ifadenin yanındaki kutulardan size uygun olan birinin içine (x) işareti koyunuz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve bütün soruları cevaplayınız.

		Hiçbir zaman	Bazen	Çoğu zaman	Herzaman
1.	Tepem atınca bir şeyler fırlatırım				
2.	Benimle candan ilgili pek çok kişi olduğuna inanırım				
3.	Düşüncesizce hareket etmeye eğilimli olduğumu sanırım				
4.	Başkalarına anlatılmayacak kadar kötü şeyler düşünürüm				
5.	Çok fazla sorumluluğumun olduğunu düşünürüm				
6.	Yapabileceğim faydalı pek çok şey olduğuna inanırım				
7.	Başkalarını cezalandırmak için intiharı düşünürüm				

8.	Başkalarına karşı düşmanca duygular duyarım				
9.	Kendimi insanlardan soyutlanmış hissedirim				
10.	İnsanların bana olduğum gibi değer verdiklerini hissedirim				
11.	Ölürsem pek çok kişinin üzüleceğine inanırım				
12.	Kendimi dayanılmayacak kadar yalnız hissedirim				
13.	İnsanların bana karşı düşmanca duygular içinde olduğunu hissedirim				
14.	Yeni baştan başlayabilsem, hayatımda pek çok değişiklikler yaparım				
15.	Pek çok şeyi iyi yapmadığımı sanırım				
16.	Sevdiğim bir işi bulmakta ve sürdürmekte güçlük çekerim				
17.	Ölürsem hiç kimsenin beni özleyeceğini sanmam				
18.	İşlerim yolunda gidiyora benzemekte				
19.	İnsanların benden çok şey beklediklerini hissedirim				
20.	Yaptığım, düşündüğüm şeyler için cezalandırılmam gerektiğini düşünürüm				
21.	Dünyanın yaşamaya değer bir yer olmadığını düşünürüm				

22.	Geleceğim hakkında çok dikkatli bir şekilde plan yaparım				
23.	Güvenebileceğim pek fazla arkadaşım olmadığını hissederim				
24.	Ölsem insanların daha iyi olacağını hissederim				
25.	Böyle yaşamaktansa ölmenin daha az acı verici olduğunu düşünürüm				
26.	Kendimi anneme yakın hissederim/hissederdim				
27.	Kendimi arkadaşlarıma yakın hissederim				
28.	Bir şeylerin iyi olacağı konusunda umutsuzum				
29.	İnsanların beni ve yaptıklarımı onaylamadıklarını hissederim				
30.	Kendimi nasıl öldüreceğimi düşünürüm				
31.	Para konusu beni endişelendirir				
32.	İntihar etmeyi düşünürüm				
33.	Kendimi yorgun ve kayıtsız hissederim				
34.	Kızınca bir şeyler kırarım				
35.	Kendimi babama yakın hissederim/hissederdim				
36.	Nerede olursam olayım mutlu olamayacağımı sanırım				

Evrak Tarih ve Sayısı: 12/05/2017-2934

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 88083623-044-2934
Konu : Ravana BAYOVA'nın Etik Onay Hk.

12/05/2017

Sayın Ravana BAYOVA

Enstitümüz Y1412.270037 numaralı Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinde Ravana BAYOVA'nın "MELANKOLİK MİZAJ ÖZELLİĞİ GÖSTEREN YARATICI KİŞİLERDE İNİHAR OLASILIĞININ İNCELENMESİ" adlı tez çalışması gereği "Demografi Formu", "İnihar Olasılığı Ölçeği" ve "Bysenck Kişilik Ervanteri" ile ilgili anketi 26.04.2017 tarih ve 2017/09 İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyon Kararı ile etik olarak uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Ozer KANDUROĞLU

Müdür

Evrakı Doğrulamak İçin : <https://www.kiblogrub.aydin.edu.tr/e-Vision/Doğrulama/Doğrulama.aspx?V=BE68A9Y3>

Adres: Düyceci Sok. İnönü Cad. No:28 Sarıyer - 34205 Kilyiköy/İstanbul
Telefon: 044 1 498
Elektronik Adı: <http://www.aydin.edu.tr/>

Bilgi için: NELİHAN KUBAL
Görev: İstatistik Sekreteri

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı : Ravana
Soyadı : Bayova
Doğum Yeri : Gusar/Azerbaycan
Doğum Tarihi : 1993
Uyruğu : Azerbaycanlı
Medeni Durumu : Bekar
İletişim Adresi ve tel : revabeyzade@gmail.com

Eğitim

2007-2010 : Doğa Lisesi, Guba
2010-2014 : Sumgayıt devlet Üniversitesi/ Fen Bilimleri Fakültesi/
Matematik ve Matematik Öğretmenliği Bölümü
2015-2017 : İstanbul Aydın Üniversitesi/ Fen-Edebiyat Fakültesi/
Psikoloji Bölümü

Bilgi Alanları

Psikoloji
Felsefe
Edebiyat
Müzik